

tribuna

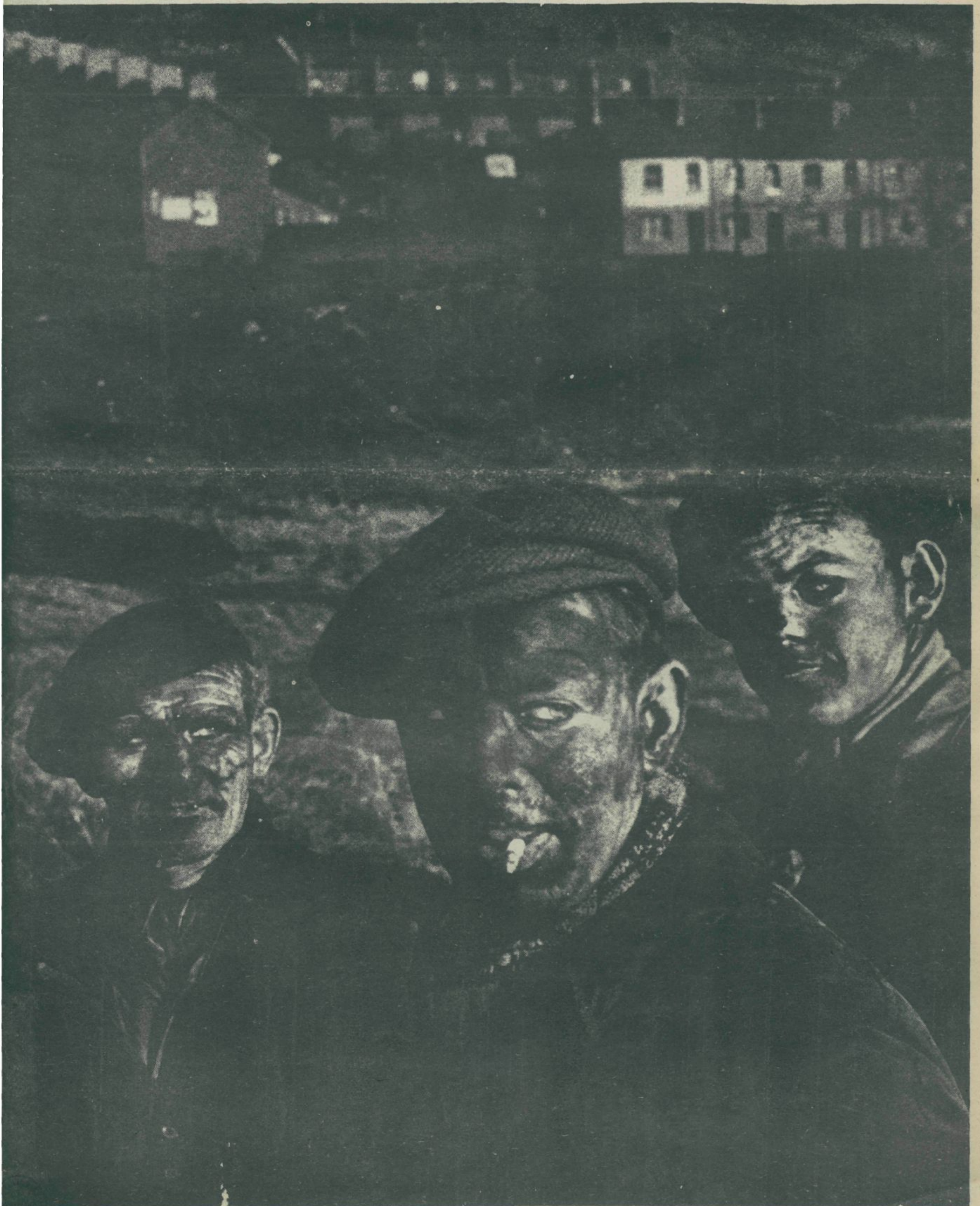
LJUBLJANA, letnik XXX,

15. oktober 1980

Številka 1

ŠTUDENSKI ČASOPIS

Cena 5 din

Uvodnik

S PERSPEKTIVO KOMUNIZMA: NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA!

(uvodnik v prvo številko XXX. letnika Tribune)

Ljudje delajo svojo lastno zgodovino, toda ne delajo je, kakor bi se njim zljubilo, ne delajo je v okoliščinah, ki so si jih sami izbrali, temveč v okoliščinah, na kakršne so neposredno zadel, kakršne so bile dane in ustvarjene s tradicijo. Po tej danosti in tradiciji bo oral tudi letošnji trideseti, jubilejni letnik Tribune. Še naprej bo ril in spodkopaval v smeri, ki jo je Tribuna zgradila v nekaj zadnjih letih, v bitkah in spopadih. Da bodo okoliščine, ki si jih nismo sami izbrali, v tem letu še posebej opredeljevale Tribuno delanje zgodovine, je toliko bolj razumljivo, kolikor bolj je očitno, da so dane in ustvarjene posebne, rečemo lahko „normalnemu toku stvari“ tuje okoliščine!

Kašne so te okoliščine in kje se jih bo Tribuna lotila? Z eno besedo: to je ekonomska kriza, katere razsežnosti so svetovne, kar dokazuje tudi razredni boj, ki postaja močnejši in brezkompromisnejši. Zoperstavlja italijanske kapitaliste Fiatovim delavcem, kovinarjem, angleške Torjevce dockersom, nemške sifofante kapitala Hoffmane, demokratizaciji, poljske birokrate delavskemu razredu organiziranemu v svobodne sindikate... To je ekonomska kriza kapitalizma, ena mnogih cikličnih kriz, ki je v konstelaciji razrednih bojev v Jugoslaviji označena s posebnostmi zakonov prehodnega obdobja, ki dajejo „ustalitenim prizadevanjem“, kakor so odločili to krizo imenovati nekateri farizeji, poseben priokus.

V analizo ekonomske krize se v uvodniku k prvi letošnji številki ne bomo opuščali. Tu jo bomo omenili le toliko, kolikor bomo s tem napovedali nekatera področja razrednih bojev in spopadov v kateri bo na točno določeni strani posegla tudi Tribuna. Takoj na začetku naj omenimo vlogo, ki jo ima ekonomska kriza kapitalizma pri izgrajevanju razredne zavesti proletariata, vlogo, ki bo tudi našim analizam naostrila orožja. Sposobnost proletariata, da za simptomi ekonomskega procesa, ki navidezno deli enotnost razvoja družbe kot celote, spozna to celoto in jo prične obvladovati, se rojeva prav v času ekonomskih kriz. Temelj svetovne ekonomske krize kapitalizma je enoten in kot tak postajata tudi razumljiv, četudi je časovna oblika pojavljanja krize postopna, ne zgolj v različnih deželah ampak tudi v različnih vejah industrije in družbene produkcije. V tem tiči splošna vloga te in vseh ekonomskih kriz kapitalizma, tj. tisti razredni naboj, ki v jugoslovanskem delavskem gibanju ne sme ostati neizkoriščen.

Krize so vedno samo trenutne nasilne rešitve obstoječih protislovij, silovite erupcije, ki za trenutek spet vzpostavijo porušeno ravnotežje. Sredstva s katerimi kapitalistična produkcija premaguje te krize pa postavljajo nova, silnejša protislovja, ki vodijo v vedno novo krizo. Taki sredstvi sta tudi relativno znižanje plač delavcem ob njihovi hkratni absolutni rasti in povečevanje stopnje nezaposlenosti, ki je s svojimi učinki na zmanjšanje variabilnega dela družbenega kapitala pravzaprav druga stran iste medalje. Na teh dveh sredstvih slonijo „ustalitvena prizadevanja“ v Jugoslaviji, ki znižujejo ceno delovni sili ob njeni nespremenjeni vrednosti, oz. točneje ob prizadevanjih za višjo produktivnost, ki vrednost delovne sile še povečuje. Prav zmanjšanje plač in „ustalitvena“ politika zaposlovanja direktno vplivata na družbeno-ekonomski položaj delavcev kot razreda v procesu družbene reprodukcije. Prav nadaljnja analiza družbeno-ekonomskega položaja delavcev pa mora biti osnova vseh analiz našega družbenega razvoja! Zdi se, kot da je splošno sprejeta družbena usmeritev k uveljavljanju procesa delavskega samoupravljanja s perspektivo komunizma, prihranjena zgolj za čas prosperitete, medtem, ko naj v času krize vladajo drugačne sile? ! To dokazuje, da je delavsko gibanje kot produkt kapitalizma še vedno podvrženo oblikam reprodukcije svojega „producenta“, ki se bodisi spontano ali pa organizirano vsiljuje, posebej še v času kot je današnji. Res je proletarijat, kot pravi Lukacs, že s svojim golim obstojem kritika, negiranje teh oblik reprodukcije, vendar se kot tak samo negativno vzdiguje nad negirano. Zato mora proletarijat postati ne le razred „nasproti kapitalu“ ampak razred „za sebe samega“, tako, da bo ekonomsko nujnost svojega razrednega boja povzdignil do zavestnega hotenja. Obstoječa kriza mu polaga v roke in sili v glavo neprecenljivo izkustvo, za katerega pa se bo moral šele izboriti.

V kakšnih pogojih poteka ta boj bomo najlažje odkrili, če bomo analizirali nekatera družbena področja, ne da bi pri tem nameravali ta področja obravnavati ločeno, od celote izolirano in neodvisno. Nasprotno, ta shematizem naj bo le način predstavljanja celote, medtem ko mora biti analiza drugačna. Tako bo Tribuna v letošnjem letu največ prostora namenila analizi slabšanja ekonomskega in socialnega položaja delavcev, produkciji in reprodukciji delovne sile, uveljavljanju delavskega samoupravljanja, trendom v politiki zaposlovanja, družbeno-ekonomskemu položaju (nekaterih) študentov, stanovanjskemu vprašanju, študentski politiki, vzgojno-izobraževalnemu sistemu v prehodu na usmerjeno izobraževanje, pri pravištvu, položaju vodilnih struktur v delovnih organizacijah, vodstvom, upravi, administraciji, političnim profesionalcem... Predvsem pa bomo vsa ta „področja“ skušali združiti pod prizadevanji za razvijanje kritike politične ekonomije prehodnega obdobja, tj. razredno analizo odnosov v političnem sistemu socialističnega samoupravljanja!

Tribuna je časopis Univerzitetne konference ZSMS. Njene akcije bodo tudi Tribune akcije. Nobenega dvoma ni, da skladno s plačami delavcev pada tudi standard (nekaterih) študentov in dijakov in se s tem slabša socialna struktura šolajočih, kar mora zanimati ZSMS. Toda njihov položaj lahko razumemo le, če poznamo položaj delavcev, če pri tem poleg višine njihovih plač poznamo tudi produkcijske odnose, za katere vemo, da v družbi prehodnega obdobja na dovoljujejo niti, da bi delavec dobil „neokrnjen“ niti „celoten“ proizvod svojega dela in, da bodo zato nujno morale obstajati razlike med ljudmi, tudi v velikosti njihovega bogastva, ki naj bo enak deležu, ki ga je le-ta prispeval k celotnemu družbenemu bogastvu. Toda postavlja se vprašanje do kod segajo te objektivne razlike; kje so te razlike že proizvod take družbene delitve dela v katerih poseben, objektivno obstoječ del družbe, z varovanjem lastnih korporativnih interesov, ohranja obstoječo konstelacijo razrednih odnosov in razlike s tem ohranjanjem povečuje?

Analiza vzgojnoizobraževalnega procesa s produkcijo delovne sile, stanovanjskega vprašanja, študentske politike itd. ponuja odgovore na ta vprašanja. Vzemimo za primer stanovanjsko vprašanje,

kjer so razlike tudi navzven najbolj vidne. Medtem, ko si gospoda v teh „težkih“ časih za delavstvo, posebej za delavstvo sosednjih republik, gradi gradove,

ni moč dobiti ali pa le zelo težko, npr. sredstev za sanacijo študentskega naselja, da ne govorimo o gradnji stanovanj. Takih razlik gotovo ni mogoče stiačiti v objektivno pogojenost. Sicer pa je zaostrovanje stanovanjskega vprašanja veliko bolj zaskrbljujoče v dejstvu, da se gradnja stanovanj nagiba v razmerju 70:30 v korist zasebne nasproti družbeni gradnji. S tem se dosega nekaj poglobitvinih efektov, ki zopet vplivajo na družbeno-ekonomski položaj delavstva: stroški gradnje stanovanj gredo v ceno delovne sile in v razmerah, ko si delavci gradijo stanovanja z lastnimi sredstvi in s pomočjo kreditov, se relativno znižuje cena delovne sile ob njeni nespremenjeni vrednosti in zmanjšuje tisti del družbenega kapitala, ki je namenjen reprodukciji delovne sile (gradnja stanovanj). Istočasno se s forsiranjem kreditnih odnosov reproducirajo obstoječi produkcijski odnosi, delavca pa priklenja na določeno delovno mesto, se ga demobilizira, kar vse skupaj direktno vpliva na njegovo razredno zavest. Tu pa so še drugi pojavi, ko napr. skuša družbeni kapital to kompenzirati z vrčkarstvom, tj. produkcijo uporabne vrednosti (hrane), ki jo lastniki hiš s pridom prakticirajo in, ki ni namenjena menjavi, ni menjalna vrednost čeprav ima direkten vpliv na reprodukcijo delovne zmožnosti in s tem obstoječih odnosov, izkoriščanja neplačane uporabe delovne sile.

S tem in ostalimi vprašanji se bomo brezkompromisno, odločno in komunistično spoprijemali, saj so po našem mnenju to prava vprašanja, ki jim bodo uredništva za teorijo, naravoslovje, univerzo in kulturo morala slediti.

To pa ne pomeni, da ne bomo, če nam bo dopuščal prostor in če bomo ocenili, da je to potrebno, nadaljevali že lani začete polemike, čeprav skuša vsi — smo — za — socializem inteligencija polemike usmeriti čim dalj od pravih vprašanj (zakaj že vemo). Vemo, da delavski razred svoj razredni položaj lažje spozna v ekonomski kot politični, in politični kot kulturni sferi, toda tu se lahko iz obstoječe krize marsikaj nauči, čeprav pričakujemo prav v kulturi še nadalje spontano in organizirano vsiljevanje buržoazne teorije in zavesti v množice. Naše stališče je, da proti temu ni ne potrebno še manj pa pravilno delovati cenzorsko, policijsko, kar eden izmed vsi — smo — za — socializem inteligencije, Tine Hribar, očita med drugim tudi Tribuni. Naj ima inteligencija „svojo“ revijo, naj „ima“ Pirjevčev problematični zbornik s Tadičem in Stojanovičem vred. Bo vsaj pokazala svojo režečo protezo iz katere že sedaj veje buržoazen smrad, v vsej svoji velikosti. Tako bomo lahko vsaj lopnili po njej z razjedajočo kislino historičnega materializma, z brezkompromisnim razgaljanjem njihove zaplankane zavesti in njihovega privilegiranega družbenega položaja. Le tako bo lahko prišla na dan vsa gniloba, ki so jo izza bleščeče proteze v lanski polemiki z nami, očitno prezgodaj in naivno odkrili, pa se gredo zato zdaj užaljene denunciantne. Toda ali nismo prav v kulturi na drugi strani priča razveseljivi novosti, novemu vetru, ki je potegnil z novima slovenskima filmoma: Na svidenje v naslednji vojni in Splavom meduze? !

Nekako tako se bomo torej lotili okoliščin v letošnjem letu. Ob tem bomo dovezetni za vaše sodelovanje in delovanje v Tribunelem delanju zgodovine razvoja delavskega samoupravljanja s perspektivo komunizma:

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA! uredništvo

TRIBUNA, ŠTUDENSKI ČASOPIS
IZDAJA UK ZSMS LJUBLJANA

Trg osvoboditve 1/II, soba 86
Telefon: (061)21-280

UREDNIŠTVO: Franc Milošič — glavni urednik, Slavko Hozjan — odgovorni urednik
Bojan Korsika — teorija, Rudi Podgornik — naravoslovje, Igor Bavčar — univerza,
Andrej Drapal — kultura, Marjetka Šušteršič — lektorica, Mitja Maruško — prodaja,
Mojca Dobnikar — tajnica, Vojko Flegar — likovna oprema
Stalni sodelavci: Tomaž Krašovec, Dušan Turk, Matjaž Potokar, Franco Juri

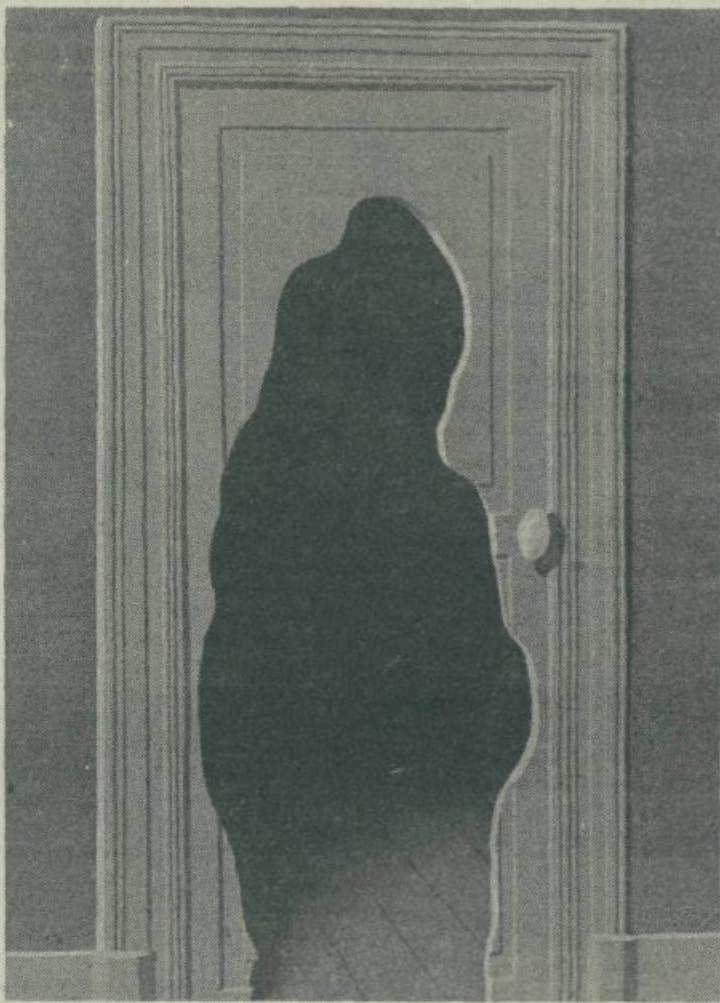
IZDAJATELJSKI SVET: Rudi Rizman, Primož Hainz, Mile Šetinc, Janez Topovšek, Samo Hribar, Tomaž Krašovec, Borut Eržen, Igor Bavčar, Bojan Korsika, Franc Milošič, Slavko Hozjan

Uradne ure so vsak delavnik od 10. do 13. ure v prostorih uredništva. Redni javni sestanki uredništva so vsako sredo ob 17. uri. Rokopisov ne vračamo in pisem uredništvu ne honoriramo. Pisma uredništvu ne smejo presegati 7,5 tipkane strani (pol avtorske pole). Celoletna naročnina za dijake in študente je 50 din za ostale 100 din. Številka žiro računa 50101 — 678 — 47303 — z obveznim pripisom za Tribuno!

TISK: Tiskarna Ljudske pravice v Ljubljani. Priprava za tisk: IBM Dnevnik

Oproščeni temeljnega davka na promet po pristojnem sklepu številka 421-1/70 z dne 22. januarja 1973.

Naj živi proletarska revolucija!

(O INTERPRETACIJI NEKIH PODATKOV)

V nekaj preteklih letnikih smo jasno opredelili svoja stališča do preobrazbe vzgojnoizobraževalnega sistema v usmerjeno izobraževanje; ta stališča so bila v večini tudi stališča in opredelitve Univerzitetne konference ZSMS, ki je bila ena izmed redkih, ki se je v razprave sploh vključila. Naši komentariji in predlogi so zadevajoč prehod v usmerjeno izobraževanje obravnavali socialno-ekonomski položaj delavcev in (nekaterih) študentov, situacijo v študentskem naselju, štipendijsko politiko, stanovanjsko vprašanje... Tudi letos, ko odločajo o konkretnih ukrepih za prehod v usmerjeno izobraževanje, bo Tribuna, kot organ Univerzitetne konference ZSMS, morala poseči v te razprave, v to odločanje. S komentariji, predlogi, stališči.

Tokrat se bomo ustavili ob štipendijski politiki, ob nekaj zadnjih, do danes še nepublikiranih podatkih o številu in višini štipendij, o številu štipendistov glede na občino stalnega bivališča in še čem. Te podatke bomo interpretirali s stališča, ki si ga je Tribuna zgradila v tovrstnih razpravah in, ki si ga še zgrajuje. Vsi tisti, ki od pričujočega prispevka pričakujejo kaj drugega, kakor nadaljnjo intencijo k razredni analizi obstoječih odnosov v družbi, lahko mirno obrnejo naslednjo stran, oziroma, še bolje, časopis odlože.

Splošen vtis, ki so ga še podkrepile izjave nekaterih odgovornih, posebno v času, ko je zaostrovanje protislovij v študentskem naselju doseglo svoj višek, o tem, da je štipendijska politika v SR Sloveniji dokončno urejena, da je stanje na tem področju zadovoljivo, da višina štipendij celo ustreza, je tudi nas uspaval. Podatki, ki smo jih dobili pred kratkim pa so rožnato fasado dobesedno spraskali in pod njo se je pokazal gnil omet rožnatih pleskarjev. Podatki so bili zbrani koncem prejšnjega leta, zbral pa jih je Zavod za statistiko SR Slovenije.

31. decembra 1979 je štipendijo v Sloveniji dobivalo 48081 srednješolcev in študentov. Najbolj zanimiv podatek, ki ga v zvezi s tem lahko navedemo, se nanaša na višino štipendij. Presenetljivo visok odstotek štipendistov (presenetljiv za tiste, ki so se prepustili voditi razširjevalcem splošnih vtisov), kar 40 % štipendistov prejema na mesec od 1000 do 1500 dinarjev, 9,1 % dobiva do 800 dinarjev, 9,3 % med 800 in 1000 dinarji. 58,5 % štipendistov prejema torej do 1500 dinarjev štipendije, medtem, ko 20,5 % dobiva od 1500 do 2000 dinarjev, tistih pa, ki dobivajo več kot 2000 dinarjev je 21 %. Kar je iz teh podatkov očitno je, da več kot polovica, skoraj šest desetih študentov in dijakov, dobiva le do 1500 dinarjev mesečno, kar pri sedanji stopnji inflacije, naraščajočih cenah in realnemu znižanju plač, ki je relativno največje v družinah z že itak najnižjimi dohodki, ni dovolj oziroma je bore malo.

V nadaljevanju članka se bomo omejili na študentske štipendiste, ker imamo o njih več podatkov, kakor pa o srednješolcih. Samo zaradi tega. Povedati je torej naslednje:

Le 17 % študentov živi v študentskih domovih, kar pomeni, da zaradi nižjih stanarin (ki pa, kot kaže, ne bodo več dolgo kljubovale pritiskom vladajočih odnosov v produkciji) višina štipendije le nima tako velikih in neposrednih učinkov na študentov standard, kot pri tistih, ki ne stanujejo v naselju, pač pa pri privatnih stanodajalcih. Teh je čez 35 %. Analiza družbeno-ekonomskega položaja študentov, ki so jo lani opravili na Univerzitetni konferenci ZSMS v Ljubljani, nam pove, da ima le 20 % teh, ki žive pri privatnih rentnikih povsem normalne pogoje za študij. Povsem normalni pogoji za študij pa so napredaj za veliko več kot 1000 dinarjev mesečno. Kaj nam povedo primerjani podatki? To, da si študent, ki ima na mesec do 1500 dinarjev štipendije, in njihov odstotek v celotni populaciji študentov štipendistov je celo za 10 % višji od povprečja vseh štipendistov v SR Sloveniji, torej znaša 50 %, ne more zagotoviti normalnega študija. Sploh je vprašljivo kakšne pogoje si lahko kupi s 1500 dinarji, če iz že omenjene analize vemo tudi, da 42, % tistih, ki jih mesečno izjemajo privatniki, živi v slabših a vseeno doka j primernih pogojih, ki stanejo od 700-1000 dinarjev. Študent mora kupiti poleg stanovanja še hrano, obleko, študijske pripomočke, ter ostalo, kar ni moč uvrstiti v omenjeno. Kljub temu, da lahko upravičeno domnevamo, da štipendija ni ves denar, ki ga študent mesečno dobiva, da ga torej plačujejo tudi doma, ne moremo mimo ugotovitve, da so štipendije v večini nižje, kakor pa je cena za produkcijo visokoizobraževalne delovne sile. Od kod potem sredstva za njeno produkcijo in kdo jih ima več? Da so pri tem najbolj prizadeti otroci kmečkih in delavskih družin ni potrebno več dokazovati. Med drugim že zato ne, ker je skoraj 20 % štipendistov iz celotne populacije tistih, ki sprejemajo štipendije, doma v Ljubljani in Mariboru, torej tam kjer imata sedež tudi univerzi. Stanovanja si ti ne plačujejo, kakor tudi hrane ne.

Vse to direktno vpliva na socialno strukturo študirajočih pri čemer se ta struktura permanentno nagiba stran od delavskih in kmečkih otrok. Kljub temu, da samo socialno poreklo študirajočih ne more biti edini kriterij razrednosti, da je tu še položaj v družbeni produkciji, razvitost razredne zavesti, itd., pa lahko ugotovimo, da se na ljubljanski in mariborski univerzi tudi zaradi tega pretežno ne izobražuje delavstvo, da torej tudi zaradi tega univerza ne more izplavati iz tradicionalnih ovirov alme mater, ki si jih je zbila sama in jih zbijačo vladajoče razmere.

Na drugi strani pa ostaja nerazrešenih še kup protislovij, ki se jih tudi v tem članku nismo dotaknili. Zadevajo razporeditev štipendij v razmerju 58 % proti 30,6 % v korist kadrovskih nasproti študentom iz združenih sredstev, pa dejstvo, da je lani ostala polovica sklenjenih neizkoriščena, potem so tu vprašanja o tem koliko odstotkov dijakov in študentov glede na vse šolajoče in študirajoče dobiva štipendije, kaj je pomembnejše, da dobivajo več štipendij dijaki ali študentje, itd. Vse to ostaja za množico nenapisanih člankov.

Ker vemo, da zgolj dejstvo, da pride na univerzo študirati delavec ali njegov otrok vnaprej ne pomeni niti, da delavski razred pridobiva na zavesti, niti da se univerza zaradi tega proletarsko razredno orientira, vemo tudi, da je sprememba štipendijske politike v smer, ki bo omogočala kupovanje izobrazbe tudi tistim, ki jim njihov družbeno-ekonomski položaj tega ne dovoljuje, le eden od pogojev za revolucioniranje obstoječih odnosov z njihovim odpravljanjem. Tega ni moč doseči zgolj s spremenjeno štipendijsko politiko, še manj pa s spremembami o katerih govorimo v tem članku, ki zadevajo zgolj kvantitativno stran problema, višino štipendij, ne vprašujejo pa se o odpravi kupovanja izobrazbe sploh, torej o kvalitativnih spremembah v perspektivi razvoja delavskega samoupravljanja h komunizmu. To pa vse skupaj ne pomeni, da se za spremembo štipendijske politike ne bomo borili. Ob boju za prevzem oblasti v roke delavskega razreda, za njegovo obvladovanje celotne družbene reprodukcije, za dvig njegove razredne zavesti je tudi zavzemanje ZA RAZREDNO ŠTIPENDIJSKO POLITIKO ena od pomembnih bitk!

BAVČAR IGOR

Vsesplošna draginja! Zdaj že TRIBUNA stane 5 dinarjev, dvojna številka pa kar 7! Ampak sreča je, da se jo da še dobiti. Sicer le enkrat na štirinajst dni, ampak takrat zanesljivo in brez ugibanja, ali jo bodo ali je ne bodo proizvedli (vsaj zaenkrat je še tako!) in v kakšni embalaži bo.

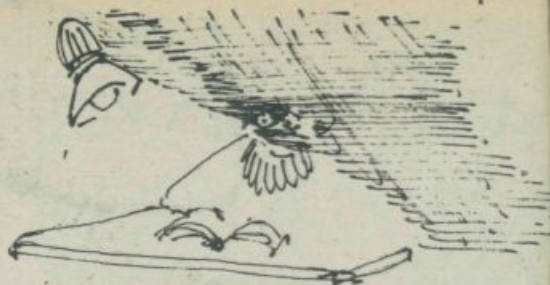
Površnemu ocenjevalcu se bo zdela predraga v primerjavi z našimi enodnevnimi ali enotedenskimi časopisi. Zato moramo na hitrico razgaliti nekaj števil, ki bodo takšnega ocenjevalca stregile. (Seveda pri tem puščamo ob strani misel na brezplačni študentski list.) Nizka naklada in število naročnikov sta pri tem odločilna dejavnika le za tiste, ki TRIBUNI skoraj odrekajo pravico do izhajanja, ko gre za primaknitev kakšnega ficka. Stalnih finančnih težav ne omili niti najstrašnejša varčnost sredi buržoazno razsipne Ljubljane.

V letošnjem letu bi bilo za 20 števil TRIBUNE potrebnih 1.619 tisočakov (to je približno toliko, kot bo letošnje zimo kakšna fina dama odštela za krzno in še tanko zlato verižico povrhu). 20 števil pomeni 100.000 kosov TRIBUNE ali krepko preko milijon tipkanih strani (kar gotovo razgali več, kot pokrije omenjeno krzno!). Ne samo, da tega denarja nimamo zagotovljenega, celo ne verjamejo nam (nekateri), da toliko res nujno potrebujemo. Če povemo, da gre večina za tisk, ekspedit in pošto, potem je treba reči še, da le okroglih 400 tisočakov izdamo za avtorske in uredniške honorarje (ki pa so pogosto okrnjeni zaradi primanjkljaja). Oboji so že četrto leto nespremenjeni (poznam ljudi, ki so šele letos začeli naivno čvekati o stabilizaciji) in seveda sramotno nizki. Pa še tisto, kar je zaslužno, ponavadi rajša mesece dolgo do tistega, ki se je odločil kaj napisati za TRIBUNO. Vreča je stalno prazna in čakati je treba, dokler kaj ne pade vanjo; ponavadi ne pade nič, ker je že med padcem prestrženo in rajša ali v tiskarno ali na kak študentski žiro račun.

Dobro vemo, da z novimi cenami TRIBUNE stvari ne bomo niti premaknili, kaj šele rešili, a podražitev smo morali pripraviti. Študentom, ki so redni naročniki, smo v zahvalo obdržali naročnino na prejšnji številki.

Če se bomo morali začeti igrati ekonomske naročnine in ekonomske cene, bo seveda bolj tragično. V tem primeru bi za ta izvod TRIBUNE, ki ga držite pred sabo, morali namesto 5 dinarjev odšteti 16,20.

ANKETA

Pričujoči intervjuji ne predstavljajo kakšne statistične analize bivalnih pogojev študentov v Ljubljani. So bolj začetna sondiranje stanovanjske in študijske problematike, ki jo bo uredništvo za univerzo v sodelovanju s socialno-ekonomsko komisijo UK ZSMS letos intenzivno spremljalo. Ko bodo znani rezultati ankete, ki jo pripravlja omenjena komisija bo Tribuna izdala posebno stanovanjsko številko, ki bo zajela stanovanjsko problematiko kompleksno, t.j. analizirali jo bomo kot del protislovij naše družbene stvarnosti: čeprav ne moremo iz teh intervjujev potegniti nekih generalizirajočih sklepov, vseeno dajejo vsaj približno sliko situacije. Predvsem pa se vidi odnos študentov do svoje lastne situacije, samozadovoljstvo in sprjaznjenje z obstoječim.

Jože Drofenik

Kaj počneš v Ljubljani?
Po malem hodim na faks, zvečer s kolegi včasih kvartamo, gremo v kino, na žurko. Stanujem pa v študentskem domu za Bežigradom.

Kakšne pogoje imaš za delo?
Kakšno delo?
Kaj pa delaš?
Študiram... Tam v domu so dobri pogoji, najboljši v študentskih domovih v Ljubljani, samo ni takega miru kot v nekaterih drugih. V Akademskem kolegiju je tišina in bolj študijsko vzdušje. Imaš kopalnico in kuhinjo, v kateri si lahko kadarkoli pripraviš kaj.

Koliko plačuješ za dom in od kod dobiš denar?
Štipendije imam 3000 dinarjev, en del je socialne. Ob tem pa še nekaj zaslužim preko študentskega servisa. Porabim približno 4000 dinarjev mesečno.

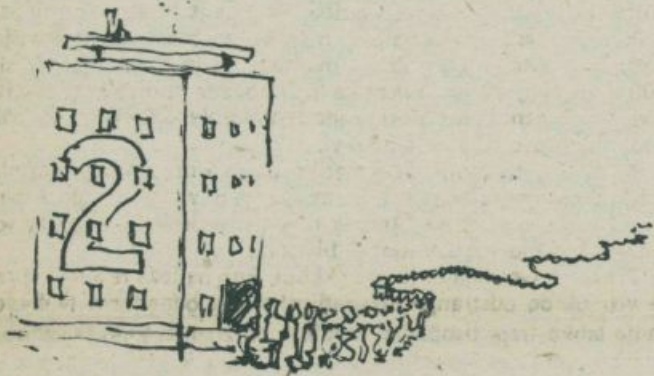
Imaš v domu kakšne omejitve?
V domu ni nobenih omejitev. Imamo pa ping pong mizo, žoge. Blizu so igrišča.

Breda Levk

Kod se zadržuješ preko delovnega dneva in noči?
Hodim na Višjo upravno šolo, kjer imam pouk do 8 ur dnevno. V prostem času sem doma in se učim.

Kakšne pogoje imaš za učenje?
Svojo sobo. Stanujem doma pri starših. Za učenje imam dovolj časa.

V kakšnih odnosih si s starši?
V dobrih. Štipendije pa nimam.

Niko Laurih

Kaj delaš v Ljubljani?
Malo študiram... Študiram doma ali pa na fakulteti. Doma se kar da študirat. Imam dobre pogoje za študij. To je mizca, pa nekaj, da se lahko vsedeš, postelja je zraven, če se ti ravno ne da sedet in zadremleš lahko tudi, če je sila.

V kakšnih odnosih si z lastnikom stanovanja?
V redu, ker ga ni v Ljubljani. Trije smo noter. Plačamo po 800 din pa še dodatno za elektriko pa te reči.

Od kod dobiš denar?
Lani sem imel štipendijo. Letos, ker ponavljam, je nimam. Na mesec porabim od 3000 do 3500 dinarjev. Pozimi in poleti pa malo več.

Aleksandra Krasnič iz Maribora

Kaj počneš v Ljubljani?
Vpisana sem na Višjo upravno šolo v Ljubljani. Predavanja imam navadno od pol osmih do pol enajstih. Po enajsti iščem delo preko Študentskega servisa. Popoldne, kar sem prosta, poslušam glasbo ali berem.

Kakšne pogoje imaš za svoje delo?
Zdaj sem tu prvo leto, začetnica, kako bi rekla brucka. Že kaj študiraš?

V sobi sva dve. Študirava lahko le izmenično. V glavnem zvečer po uro, dve. Štipendije nimam, zato moram delati preko Študentskega servisa.

Kaj imaš v sobi, kako je velika?
Soba je velika, za dve študentki je dovolj velika. Je v pritličju s souporabo kuhinje. Stranišče in kopalnica tako nista urejena. Cimra hodi vsak teden domov praat, jaz grem lahko le na 14 dni. Boljšega ni, tako da se je potrebno sprjazniti s tem, kar imam.

Obe plačujeva po 900 ND in nosiva še vse ostale stroške: elektriko vodo... Starši so že v pokoju in mi ne morejo dati denarja. Denar dobim samo z delom preko Študentskega servisa.

Imaš še katere posebne pogoje za bivanje v sobi?
Pogoji so: brez obiskov, izjemoma lahko pride kakšna kolegica, moških obiskov ne dovolijo. To je večinoma povsod. Soba je v pritličju spodaj ob drugih. Imajo kuhinjo, dnevno sobo, spalnico. So zelo resna družina in tega ne dovolijo, ker seveda, če bi se mladina zbirala potem ne bi bilo miru, pa kakšnega kolega, kaj jaz vem (kaj se lahko zgodi). Čas prihoda ni določen, važno je, da prideva tiho, ker gredo že zgodaj spat — ob pol devetih.

Bojan Kambič

Kaj počneš v Ljubljani?
Študiram. Zjutraj grem na fakulteto, popoldne sem pa doma. Veliko študiraš?

Tako povprečno. Zdaj sem v četrtem letniku.

Kje študiraš?

Doma.

Kaj pa imaš doma?
Kopalnico, kuhinjo pa stranišče, luči pa posteljo z mizo. V sobi sva dva in plačujeva po 700 dinarjev mesečno. To je v privatni hiši. Posebnih pogojev za bivanje nimava. Imava svoj vhod. Lahko pridem kadar hočem tudi s prijatelji. Piha mi ne, zebe me ne.

Saša

Kakšne pogoje bivanja v Ljubljani imaš?
Imam svojo garsonjero. Prej sem bila v službi in sem si jo kupila. Zdaj plačujem velike obroke za garsonjero, tako da sem stalno na psu. Stanovanje pa imam urejeno.

Koliko porabiš približno na mesec s krediti vred?
Stanovanjskih stroškov brez kredita je približno 120 tisoč, to je za toplo vodo, ogrevanje, televizija in take reči. Sliši se zelo komfortno vendar ni. Ostali stroški, kuham v glavnem sama in to preprostejšo hrano, niso tako visoki, 100 do 120 jurjev. Ob tem so še drugi izdatki, ki jih imajo vsi (obleka).

Si še zaposlena?
Ne, študiram, absolventka politologije sem.

Kaj si prej delala?
Vse. Sem imela več služb in sem delala marsikaj. Ob delu sem se izobraževala. Prej sem se izobraževala ob delu, potem pa sem nadaljevala redno.

Lidija

Kaj počneš preko dneva?
Vsak dopoldan sem na fakulteti — včasih tudi popoldne. Drugače pa tako... gremo z družbo kam. Zdaj bi rada zaslužila denar z delom preko Študentskega servisa.

Zakaj potrebuješ denar?
Zato, da bi imela nekaj svojega denarja in da olajšam položaj staršem, ker mi dajejo denar za življenje v Ljubljani.

Koliko na mesec porabiš v Ljubljani?
Okrog 450 jurjev je vse skupaj s hrano, stanovanjem, oblačili, knjigami...

Kako stanuješ?
Stanujem v stanovanju še z eno punco in plačujem 120 tisoč. Do 150 tisoč (starih dinarjev seveda) so stroški skupaj z vodo in elektriko. Zdaj sem prvič tu. Ne vem, če bo tako ostalo glede na to, da se vse draži.

Kakšne pogoje za študij imaš?
Imava dva prostora, tako da lahko vsaka dela v svojem in se ne motiva. Stanujeva v novi stolpnici in imava toplo vodo, kurjavo, vse...

Pri kom pa stanujeta?
V stanovanju sva sami, brez gospodinje. Lahko kuhava, pereva, obiski so mogoči, kajenje. Vlage ni, ker je novo stanovanje.

Ilegalec iz Študentskega naselja, ki hoče to ostati

Kakšne pogoje imaš za bivanje v Ljubljani in kaj sploh počneš v Ljubljani?
Študiram. Pogoji so enaki kot za vse druge stvari razen za spanje in bivanje v troje v sobi. Študiram v „podmornici“ ali pa v sobi.

Kako izgleda to v sobi? S čim se preživljaš?
Delam preko servisa in imam še zaloge.

Zakaj si illegalec?
Zdaj sem že izgubil status študenta in se pripravljam na diploma. Denarja pa tudi ni. Poceni sobo v Ljubljani je težko dobit. Za sobo bi dal tja do 800 dinarjev.

Koliko porabiš na mesec?
Skupaj s hrano okrog 2500 dinarjev.

Nadja Pcličar

Sem študentka drugega letnika ekonomije. Hodim skoraj na vsa predavanja, grem v mesto kaj pojest pa tako...
Imaš kakšno štipendijo?

Nimam. Preživljam me starši.
Koliko približno porabiš na mesec?
3000 do 3500.

Kje živiš?
Stanujem privatno v Podutiku. Daleč je. Stanujem s prijateljico. Soba je s kopalnico, plačava po 800 din pa še elektriko. Od novega leta dalje bo soba po 1000 dinarjev.

Kaj pa pogoji za bivanje?
Zdaj me zebe, imam sicer električno pečko; vendar jo prižgem le včasih zvečer. Stranišče, kopalnico imamo skupno še z dvema študentkama v hiši. Kuhat pa ne moremo. Zato moram jesti zunaj, kar pa dosti stane.

Obiski so dovoljeni do osmih oziroma devetih zvečer, samo nikogar ni, ker je to precej daleč in če bi že kdo prišel, ga ne moreš takrat postaviti ven. Študijski pogoji so recimo srednje dobri, ker je to privatna hiša daleč ven iz mesta in je mir. Svetloba je bolj slaba, ker je to kletno stanovanje. Vlažno ni, diši pa tudi ne preveč, ampak na to se da navaditi. Pozimi imamo centralno ogrevanje ampak kurijo šele naprej od decembra.

Valter Milink iz Pule

Kako stanuješ v Ljubljani?
Privatno. Pet nas je v trosobnem stanovanju. 4 iz Pule pa še enov. V sobah smo po dva in dva. Imamo kuhinjo in kopalnico. Plačujemo po 1000 dinarjev in stroške za elektriko in vodo. Ta peti, ki je sam v sobi, ima posebej svoj štedilnik, hladilnik in topli vodo. On plača 1500.

Kje dobiš denar?
Prej sem nekaj dobival od staršev, pa kar sem delal. Zato tud nisem končal letnika. Zdaj sem še enkrat v prvem. Štipendije tud nimam.

Boštjan iz Kranja

Kaj počneš v Ljubljani preko dneva?
Zdaj na začetku ne grem prav na vsa predavanja. Odvisno je od urnika. Kadar je med dopoldanskimi in popoldanskimi predavanji dovolj časa, grem jest „Pod lipco“ ali v „Maksija“. Vsak dan si vozim iz Kranja. To je precej nerodno, ker imam med predavanji proste ure. Kadar imam vmes do 4 ure proste, se mi ne splača vračati domov. Včasih grem v knjižnico. Za samo učenje imam doma dobre pogoje. Stanujem pri starših, kjer imam svojo sobo.

Koliko denarja porabiš na mesec?
Za vožnjo, to je za vse karte, ki jih potrebujem, dam 600 dinarjev. Za obleko in podobne reči gre gotovo 5000 din, samo da vsega tega neposredno ne plačujem sam.

Stane Krivec

Kaj počneš v Ljubljani in kakšne pogoje imaš za študij?
Dopoldne imam predavanja, potem kosilo. Popoldne čakam na Študentskem servisu na priložnostno delo za kakšne 2 do 3 ure popoldanskem času. Včasih grem gledat kakšen film ali pa ostaneva s prijateljem doma. Študiram skoraj vedno v NUKu. Dom delava takrat, kadar riševa. Takrat tudi zakuriva peč. Soba je precej velika, 4x3,5 metra približno, s starim masivnim pohištvo, omar postelji in velika miza. Zraven sobe je še kuhinja, kjer kuhava samo mleko in čaj. Tople vode nimava.

Voda v sobo ne teče, soba ni vlažna in piha tudi ne?
Okna so stara in bi bilo treba marsikaj popraviti, da ne bi pihal vlagla je tudi. Soba je spodaj v pritličju. Omet odpada zaradi vlag približno meter visoko od tal. Skušala sva si pomagati tako, da vsaj postelje odmaknila od sten.

Imata kakšne posebne pogoje za bivanje in kolikšna je cena sobe? Posebnih pogojev pri tej sobi ni. Lastnike ne zanima zanj. Cena je kar primerna, 500 dinarjev na osebo, poleg tega plačujmo še stroške za elektriko, vodo in za čiščenje dimnika. To je skupaj še 200 din na mesec.

Od kod dobiš sredstva za preživetje?
Imam štipendijo iz delovne organizacije, to je 3000 din, pa še doma dobim nekaj. Porabim celo štipendijo in še kakšen tisočakov vendar ne vsak mesec. Preko Študentskega servisa delam zato, da grem lahko v soboto kam ven ali pa za obleko.

Magda s Trebnjega

Kaj počneš preko dneva v Ljubljani in kakšne pogoje imaš za študij?
Na različne načine izkoristim čas: Nekaj za študij, nekaj za družbo. Stanujem v domu FSPN za Bežigradom. Pogoji za študij v domu dobri pa še blizu imam fakulteto s knjižnico. Toplo vodo in sanitarije imamo v glavnem v domu urejeno.

Kako je pa s financami?
Denar dobim v glavnem s štipendijo, pa še z delom preko Študentskega servisa. Štipendijo dobivam iz organizacije združenega dela. Kakšna bo letos, še ne vem, ker se višina spreminja glede na povprečno oceno. Do zdaj sem imela 2440 dinarjev. Porabim vse kar imam. Ponavadi mi še zmanjka. Eno tretjino dam za študentski dom (stanarina v domu FSPN znaša 775 dinarjev), za prevoz domov in v mesto porabim več kot polovico. Ostane še za hrano in obleko.

Dušan Tur

O JEDRSKI ALTERNATIVI

KONEC

Če se lotimo razpravljanja o napredku, moramo upoštevati dejstvo, da ne obstaja obča enotna interpretacija tega pojma. Ob tem poznanju lahko torej trdimo le to, da se beseda napredek navadno uporablja za označevanje vsakega procesa pozitivnega razvoja človeške družbe. Končno pa ostaja odgovor na to vprašanje nedoeljan, kajti sam pomenski koncept ostaja nejasen, univerzalno izmačljiv.

O napredku se je vedno govorilo. O njem so govorile vse ideologije, večinoma so mu dajale bolj ali manj abstrakten pomen, medbojno razlikujoč se le glede na prevladujoče interese. Porajajoči znanstveni socializem in iz njega nastala filozofija sta poskušala stvariti tak pojem; kakor je že prej storilo staro meščansko razjetilstvo, sklicujoč se na potrebo po praksi družbenega napredka in novanega na dejanskih potrebah človeka oz. na človeku neodlojenih potrebah, zavedajoč se da vendar, iz potrebe niso bile zadovoljene v tedaj obstoječih produkcijskih odnosih.

Današnje pojmovanje napredka pa je trdno vezano na modus vendi sodobne industrijske družbe. Problem, na katerega bi se rad vredotočil po teh nekaj uvodnih razmišljanjih, je v odnosu med človekom in okoljem ter energetske krize, znanostjo in tehnologijo na drugi strani. Lotil se ga bom bolj empirično, če se lahko tako razim. Pozornost bom posvetil enemu od temeljnih fenomenov energetskega razvoja naslednjih let, ki nas bo spremljal tudi v naši državi, če nam je to drago ali ne. Rad bi ponudil nekaj informacij o nekaj akutnem problemu gradnje jedrskih elektrarn. Mislim, da je prta in stvarna razprava na to temo nujna, glede na to, da imamo pravico in dolžnost odločanja in samoupravljanja lastnega razvoja, ki bo jutri določal naš način življenja.

Za jedrsko energijo kot smo od možnih alternativ vse večji energetske krizi so se odločile vse razvite države in večina držav v razvoju. Vzrok takega izbora lahko najdemo v zahtevah svetovnega razvoja, ki je osnovan na tekmovalnih odnosih in ne dovoljuje zamud. Najbolj grožnja kazni za morebitne zamude je gospodarsko suženje v procesu industrijskega razvoja. Vendar ni moj namen odkriti stroke za tako odločitev pri nas, saj je le del v mednarodni razpravi o gradnji jedrskih elektrarn. Dejstvo je, da se je tekma k atomskim elektrarnam začela za vse, torej tudi za Jugoslavijo. Šele nedavno smo seznanili z načrtom, ki predvideva izgradnjo osem do dvanajst jedrskih elektrarn moči 1000 MW (megavatov) pri nas in to razporenih ravno vzdolž večjih rek in ob Jadranski obali.

Žal se o vprašanju jedrske energije pri nas premalo razpravlja ali pa preveč površno. Vemo, da je to nujnost, istočasno pa je jasno, da predstavlja ta problem tudi veliko tveganje. Kljub temu se nekateri „strokovnjaki“ vznemirjajo ob vse večjem in upravičenem zanimanju za to problematiko s strani javnega mnenja. Nihče ni zanimal naj minimalnega tveganja in ker je to tveganje širše družbene skupnosti, odhod izhaja pravica vseh do razprave, spoznanja in informiranosti.

Začnimo s predstavitvijo enega od glavnih junakov jedrskega panja: URANOM.

Mnogi še vedno verjamejo mitu o skorajšnji neizčrpanosti tega energetskega vira. To trditev so ovrgli sami strokovnjaki nekaterih držav, ko so se pred nekaj leti zbrali na „Evropskem sestanku o jedrski energiji“. Po podatkih, pristopnih tem strokovnjakom, bi naša najdišča zadoščala za gospodarno izkoriščanje le dobro desetletje. Ostala ležišča uranove rude, katerih izkoriščanje bi bilo veliko dražje, bi podaljšala to obdobje kvečjemu do prvih desetletij leta 2000.

Najbogatejša najdišča so koncentrirana predvsem v Kanadi, ZDA in na Češkoslovaškem. Velik del le-teh je v rokah multinacionalnih družb vezanih na znanih „sedem sester“ naftnega sveta. Pri nas je pomembnejše le nahajališče na Žirovskem vrhu, ki se je izkazalo za mnogo bolj skromnega od pričakovanega.

Znano je, da se uran nahaja v naravi v čisti obliki. Za pridobitev 1 tone pa lahko pridobimo le 7 kg uporabnega urana — U 235 — gorivo jedrskih elektrarn. Pred uporabo pa je potrebno tega še „obremeniti“, za kar je potrebna zelo draga in težko dostopna tehnologija. Nad to so do pred leti imele monopol le ZDA, šele kasneje je postala dostopna SZ, v novejšem času so se v trgovanje — zdaj ob oplenjenega urana vključile še nekatere države EGS. Iz tega izhaja skoraj popolna odvisnost dežel v razvoju od gospodarskih velesil, predvsem ZDA in SZ.

Usmerimo se sedaj na samo jedrsko elektrarno.

Od 10 do 15 % vloženi sredstev se uporabi za osnovno tehnično opremo. Največji strošek predstavlja ključni element centrale, to je jedrski reaktor, ki je vir energije. Na sedanjem tržišču je najbolj komercializiran in industrijski proizvodnji dostopen tip reaktorja L.W.R., uporabljan v večini držav—kupcev. To tehnologijo kontrolirajo predvsem ameriški monopoli v sledečih inačicah: reaktor „na vodo pod visokimi pritiski“, ki je v rokah „WESTINGHOUSE“ (izvajalca elektrarne v Krškem), skupaj z „Babcock Wilcox“ in „Combustion Eng. Corporation“ ter reaktor „na vodo v izparevanju“ v rokah skupine „GENERAL ELECTRIC“. Omejil bi se na samo ameriško ponudbo, ki je za nas najbolj aktualna glede na to, da so vse pri nas predvidene centrale namenjene na to ponudbo.

Tudi za ostalo tehnično opremo, potrebno za obratovanje jedrske elektrarne, so glavni dobavitelji ZDA, ne da bi pri tem onemogočile proizvodno živahnost še nekaj varnostni ukrepi. Na primer navajam francoske „Saint Gobain“, „Pont-a-Mousson“, „Schneider“, „CGE“, „Pechiney“, italijanske „Breda“, „Fiat“, „Franco Tosi“ in „Ercole Marelli“ z licenco Westinghouse ter v državni lasti „Ansaldo Meccanica Nucleare“ po licenci General Electric, sledijo še nemške, angleške družbe...

S tehnološkega stališča velja poudariti bistveno kontradikcijo, da je gradnja jedrskih elektrarn preurajenjena oziroma ima preveliko zamudo. S preveliko naglico, kajti mnogi varnostni ukrepi so bili prelahkotno izvedeni, posebej kar zadeva varnostne naprave, saj ekonomičnost proizvodnje sili proizvajalce k vnaprej določeni stopnji nedoslednosti. Prepozno, kajti začelo se je govoriti o slabostih reaktorjev na lahko vodo še preden je zaključena njihova gradnja. Govori se o nevarnosti le-teh in potrebi, da se zamenjajo s

takozvanimi „superreaktorji“ oziroma „regeneratorji“ — to je reaktorji na težko vodo, ki so pojmovani kot tehnološko bolj dodelani in relativno varnejši. Vendar so zakoni trga nepremostljivi in je naivna misel, da bi se stara tehnologija zavrgla, preden se ekonomsko obrestuje.

Predočil sem nekaj nevarnosti, ki jih lahko predstavlja postavitve jedrskih elektrarn. Veliko tveganja pa pomenijo tudi centrale, osnovane na t.i. bolj „varni“ tehnologiji. Ko so naši strokovnjaki pripravljali pot energetskega plana Jugoslavije, ki med drugim vključuje tudi 10—12 jedrskih elektrarn, so zatrjevali, da je stopnja tveganja večjih nesreč 1:10000. To je prav gotovo le približek, ki bi ga morali mnogo bolj natančno in pozorno preveriti. Dejstvo je, da je bila podobna stopnja nevarnosti predvidena tudi za ameriške in ruske centrale. Isto velja za žalostno znano elektrarno v Harrisbourgu ter tisto v Uralih, katere nesrečo je SZ priznala šele potem, ko je o njej govoril disident, ruski fizik Georgij Medvedev in po nevarnosti v Three Mile Island. Največja nevarnost, čeprav težko možna, je fuzija jedra reaktorja, katere posledice bi bile katastrofalne. Realnejša je nevarnost radioaktivnega sevanja, z vsemi znanimi in neznanimi posledicami.

Najpogostejši vzrok nesreč je nekontrolirano izhajanje radioaktivnih plinov. Skoraj neizogibna je tudi vsaj minimalna stopnja sevanja v neposredni okolici centrale, katere biološke posledice še niso povsem predvidljive.

Pred kratkim je skupina ameriških znanstvenikov empirično raziskovala življenjske pogoje v bližini Charlerey Country-ja, kjer je jedrska centrala z reaktorjem „General Electric“ ter ugotovljala posledice na prebivalstvo. Ugotvijo so, da je kljub utrajnim zagotavljanjem varnosti izvajalcev, otroška smrtnost za 49 % višja od normalne v tej državi ZDA, medtem ko je levkemija narasla za 400 % (vemo, da je levkemija povzročena tudi z radioaktivnim sevanjem), genetska deformiranost novorojenčkov pa za 230 %. Ti podatki gotovo niso zanemarljivi.

Medicina, biologija in genetika pa še niso zmožne popolnega predvidevanja posledic še tako majhnega povečanja radioaktivnosti na človeški organizem. Ampak objektivni podatki, doslej v rokah znanosti ne morejo biti nezaskrbujoči.

Problem tveganja se še ne zaključuje. Eno najtežje rešljivih vprašanj se vrti okrog odstranjevanja radioaktivnih odpadkov. Njihovo sevanje lahko traja tisočletja, medtem ko znanstveniki še vedno niso zmožni najti trajne rešitve v skladiščenju le-teh. Običajno temu služijo opuščeni rudniki in morsko dno. Vprašati se moramo doklej bodo podzemne jame in morje lahko dopuščale kopičenje radioaktivnega materiala, čeprav zaprtega v posebne posode. Te pa bodo prej ali slej dotrajale in vsrkale toliko radioaktivnega sevanja, da bodo neučinkovite.

V našem — jugoslovanskem primeru naj bi ta problem vsaj nekaj let reševal ameriški dobavitelj sam. Kaj potem? Bomo napolnili naše opuščene rudnike ali Jadransko morje?

Za ohlajanje atomskega reaktorja so potrebne ogromne količine vode. Pri nas bo to voda naših večjih rek Save, Donave, Drave in morja. Uporaba te vode bo povzročila neizogibno spremembo temperature in relativno ekološko neravnotežje. Ameriški strokovnjaki so sicer skušali rešiti ta problem s postavitvijo stolpov za ohlajanje, kjer se toplota porazgubi v atmosferi. Vendar je taka rešitev prelaganje problema vode, v zrak, če pozabimo na ogromne stroške, ki so zato potrebni.

Obratovalni vek današnjih modelov jedrskih elektrarn se giblje okrog 25—30 let, potem pa se morajo zabetonirati vsaj za obdobje 50 let. Če upoštevamo predvidevanja svetovnega plana za izgradnjo 3500 central v bližini prihodnosti, pridemo nujno do sklepa, da bo že čez par desetletij vsaj 3500 betonskih atomskih grobnic, polnih radioaktivnega materiala, raztresenih po zemeljski obli. Razporeditev bodočih jedrskih elektrarn v Jugoslaviji; Krško se gradi ob Savi, sledile bodo jedrska elektrarna v Preklavi in Dugo selo na Hrvaškem, nato pa še druge; se ne more izogniti geološko in tektonsko dokaj aktivnim področjem. Za primer lahko vzamemo ločnico med novejšim Dinarskim pogorjem in Panonsko nižino, tektonskega izvora, vzdolž katere teče Sava ali pa Dalmatinsko obalo, ki predstavlja potresno dokaj aktivno področje.

Jasno je, da se problem razširi in ni možno z radostjo sprejeti zagotovila tehnikov. Največja pomanjkljivost pred dokončno odločitvijo je morda ravno preozko zastavljeno raziskovanje pomena in posledic takega reševanja energetske krize. Interdisciplinarni pristop bi moral zajeti strokovnjake iz vseh področij: jedrske fizike, energetike, ekonomiste, arhitekta, geologe, biologe, agronome, fizike, materologe, sociologe, etnologe, geografje, zdravnike, psihologe...

Jasno je, da je v Evropi velik del javnega mnenja zahteval jasno in realno opredelitev problema jedrskih elektrarn oziroma jedrske odločitve. Razvnele so se polemične debate, ki so prevzele jasno podobo političnega boja proti centrom ekonomske moči, ki razglašajo odločitev za jedrsko energijo za eno zadnjih rešilnih pasov tehnokratsko-industrijske logike. Spomnimo se samo na politično krizo v Avstriji povzročeno z enoglasnim nasprotovanjem nuklearkam izraženem na referendumu ter ostre polemike na Švedskem, v Nemčiji, Franciji, Italiji, Španiji.

Ne bi vedel natančno, koliko je naša odločitev, ki je ena najbolj determinantnih na področju ekonomsko-energetskega razvoja vsakega gospodarskega sistema, posledica široke razprave. Zato je težko pravilno oceniti pogled javnega privoljenja v tako energetske rešitve. To je lahko tudi eden od vzrokov, da se v dialektično diskusijo konstruktivno vključijo strokovnjaki in nestrokovnjaki.

RAZREDNI BOJ in SAMOUPRAVNI PLURALIZEM

Mislím, da letošnja politika uredništva Tribune zares prinaša nekaj novega: sistematično uveljavljanje razrednega opredeljevanja in ocenjevanja celotnega družbenega dogajanja na Slovenskem, pa najsi gre za šolsko reformo, za štipendije, za revialni tisk ali pa za ekološka vprašanja. Z doslednim uveljavljanjem razrednih kriterijev pri ocenjevanju vsakodnevne človeške prakse vnaša Tribuna v naše delovanje neneh globalističen celovit vpogled in celovito interpretacijo vsega obstoječega. Za delavsko gibanje in tudi za študentsko gibanje je takšna razredna metoda ocenjevanja nujna, če hočemo imeti pred očmi kakšen je značaj celotne družbe, ki jo oblikujemo z našim vsakodnevnim angažiranjem. Vsaj dve pozitivni posledici izvirata iz takšnega doslednega razrednega vrednotenja: a. da se „umazana judovska praksa“ nenehno dviga na nivo teorije in da se teorija nenehno verificira z vidika prakse. S tem sta metodološko preprečena tako pragmatično kot tudi dogmatično ocenjevanje našega družbenega življenja. Ker je prav v tem pogoj zavestnega oblikovanja naše samoupravne socialistične družbe, je Tribuna in njenemu Uredništvu treba izraziti priznanje in jih opogumiti za to, da bodo tudi v prihodnjem letu dosledno uveljavljali razredno opredeljevanje in razredno vrednotenje našega vsakodnevne angažiranja.

Drugo vprašanje je seveda v tem kako in do kakšne mere je mogoče v naši brezrazredni družbi smiselno uveljavljati kriterije razrednosti in interese proletariata; do kakšne mere je še mogoče govoriti o diktaturi proletariata, razrednem sovražniku in o razrednem boju.

Konec koncev vse zavisi od tega kako opredelimo delavski razred, proletariata. Na to vprašanje pa v Tribuni ne najdemo niti približno jasnega odgovora, pa čeprav se beseda delavski razred in proletariata pojavljajo. Kaj to pomeni? Ali Uredništvo Tribune ne zmore takšne opredelitve, ali pa je noče podati? Kakorkoli že je, dejstvo je, da brez odgovora na to vprašanje Uredništvo Tribune ostaja neodgovorno do študentov in do širše slovenske javnosti. Še več: zaostrovanje razredne borbe brez natančnega opredeljevanja kaj je razred, kaj razredni sovražnik, kaj razredna družba v socializmu, pomeni akumuliranje diskrecijske moči v rokah tistega, ki uveljavlja zaostrovanje razredne borbe, pomeni kopičenje neodgovorne moči, ki se lahko poljubno zlorablja v osebne grupaške ali celo nacionalistične namene.

Če se Uredništvo Tribune ne more opredeliti do teh osnovnih vprašanj, nima pravice načenjati problema razrednosti naše družbe, ker enostavno ni dovolj zrelo za družbeno delovanje, če pa se lahko opredeli, vendar tega namenoma ne stori, tedaj imamo opravka z zavestno igro z mišlovkami, ki se poljubno postavljajo, v našem družbenem prostoru. V tem primeru gre seveda za zlorabo teorije kot sredstva za občasne, poljubne grupaške obračune, ki nimajo prav nič skupnega ne z marksizmom ne s socializmom.

V naslednjih številkah Tribune mora Uredništvo odpreti razpravo o osnovnih pojmi: o proletariatu, o razredni borbi, o diktaturi proletariata in o proletarski revoluciji. Prvo vprašanje na katerega je treba odgovoriti je seveda o proletariatu, o delavskem razredu in o delovnem ljudstvu. Tovariš Edvard Kardelj je bil v teh opredelitvah izredno natančen in tankočuten. Dejstvo, da je dosledno govoril o delavskem razredu in o delovnih ljudeh kaže na to, da je namenoma ostajal pri odprti opredelitvi razreda, ker se je pač zavedal, da med delavskim razredom in delovnimi ljudmi v jugoslovanski družbi ne more potegniti ostre meje, ne da bi se s tem zarezala razlika, ki lahko pomeni usodno izolacijo razreda od družbe. Uredništvo Tribune je v teh distinkcijah bolj površno in manj odgovorno. Na videz je bolj radikalno, vendar gre radikalizem na račun poenostavljanja, ki lahko vodi tudi v ekstremizem rdečih gardistov. Nadalje: tovariš Kardelj je zelo jasno povedal, da je diktatura proletariata v SFRJ samoupravni sistem. Tega v Tribuni ne zasledimo. Uredništvo Tribune sicer ta pojem nenehno uporablja, vendar ga razlaga tradicionalno, s Pariško Komuno in si prav nič ne prizadeva, da bi

skušalo razmisлити o tem kaj pravzaprav pomeni samoupravljanje v posebna, jugoslovanska, oblika diktature proletariata. Še več, napad kritično obravnavo evrokomunističnih partij v zvezi s pojmom diktature proletariata in to istočasno, ko tovariš Grličkov v Komunistu razkriva globoke strukturne spremembe v sodobnih zahodnih družbah, ki silijo evrokomunisti v to, da politični, ekonomski in kulturni pluralizem zanje ni več zgolj začasna taktika, ampak temeljna in trajna preorientacija Partijske politike.

Če se hoče Uredništvo Tribune izogniti arbitrarni in neodgovorni politični dejavnosti, mora najprej odpreti razpravo o tem kakšna je dejanska socialna struktura naše družbe, kaj je in kaj ni delavski razred in kaj oziroma delavskega razreda, bo storilo neprimerno več kot je doslej storila katerikoli Uredništvo. Če tega ne bo storilo, ni pač mogoče sklepati drugače, kot da tega NOČE storiti prav zaradi tega, ker želi neodgovorno ribariti v kalnem.

samo neposredni proizvajalci v industriji
samo neposredni proizvajalci v gospodarstvu
samo neposredni proizvajalci v gospodarstvu in družbenih službah, to delavci

v vseh delovnih organizacijah
vsi zaposleni v družbenem sektorju

vsí tisti, ki živijo od svojega dela in ne od lastnine ne glede na to ali so samozaposleni ali prezaposleni v družbenem sektorju.

Odgovor na zgornje vprašanje ne more biti aprioren, ideološki, ampak mora rezultirati iz jasne analize soci-ekonomske strukture naše družbe. Če Tribuna sposobna z lastnimi močmi, ali pa s pritegnitvijo vseh ljudi, ki se to problematiko ukvarjajo, rešiti problem dejanske opredelitve proletariata oziroma delavskega razreda, bo storilo neprimerno več kot je doslej storila katerikoli Uredništvo. Če tega ne bo storilo, ni pač mogoče sklepati drugače, kot da tega NOČE storiti prav zaradi tega, ker želi neodgovorno ribariti v kalnem.

Izhodišča za takšno razpravo so lahko različna. Najbrž je najbolj ustrezen pot, ki jo je Edvard Kardelj že nakazal: treba je izhajati iz analize protislovja družbene lastnine v naši družbi, potem pa ugotoviti, kdo so nosilci te protislovij. Šele potem se bomo lahko pogovarjali o tem kako ta protislovje regulirati in jih razreševati. Nemarksistično je ta protislovja proglašati anahronizem ali pa za moralni defekt naše družbe in zahtevati ukinitve te protislovij. Takšno stališče je povsem nevzdržna demagogija, ki sicer v skrajnosti zaostrojuje družbene odnose, ne prispeva pa prav nič k njihovi razrešitvi. Komur je kaj za našo prihodnost na takšnih stališčih ne more vztrajati, komur pa je zgolj za samoupravljanje in za odmevnost pa lahka takšna pozicija še kako prav pride.

Druga stvar je, da v Tribuni ne zasledimo prav nič o samoupravni pluralizmu. Spet se moram vrniti na misel tovariša Kardelja, ki je nenehno opozarjal na OBOJE na razredni boj in na samoupravni pluralizem. To je skladu z njegovo opredelitvijo naše socialne strukture v kateri ni povsem ostre ločnice med delavskim razredom in vsemi delovnimi ljudmi in v kateri protislovja družbene lastnine segajo v vse ravni družbenega dogajanja. Povsem jasno je, da velja razredni boj za odnose zunaj delavskega razreda delovnih ljudi in da velja samoupravni pluralizem za notranje odnose široke družbene skupine, ki tvori veliko večino aktivnega prebivalstva. Prav tako jasno je, da se degradira Kardeljevo pojmovanje naše jugoslovanskega socializma v navadni liberalizem, če se poudarja zgolj samoupravni pluralizem ali pa se degradira njegovo misel v navadni stalinizem, če se poudarja samo razredni boj. Vnašati razredni boj v odnose med posameznimi sloji delovnih ljudi je prav tako nevarno sektaštvo, kot ignoriranje realnih razrednih protislovij, ki se v naši družbi reproducirajo izven tega odnosa.

Spectator

Maškarada se nadaljuje

UVOD

Konec maja je prispelo na uredništvo pismo, odposlano s pošto v Šiški, s tekstom natipkanim na IBM pisalni stroj in podpisanim s psevdonimom Spectator. Od ostalih podpisanih in nepodpisanih umotvorov, ki smo jih prejeli kot odmeve na „polemiko“ z vsi—smo—za—socializem intelligencijo, se razlikuje po tem, da skuša figurirati kot teoretski tekst brez neposrednih izlivov čustvenosti in globokih prepričanj. Kot teoretski tekst zahteva tudi teoretski odgovor, čeprav menimo, da ne prinaša ničesar bistveno novega, kar ne bi že iz same „polemike“ implicitno rezultiralo; predstavlja v bistvu le eksplicitno formulacijo „vprašanj“ o problemih, ki so bili v „polemiki“ obravnavani. Tako za nas (uredništvo) tekst ni bistvenega pomena, razen v kolikor nas prisiljuje v ponovno samorazjasnjevanje naše pozicije in pospešuje samorefleksijo o situaciji Tribune v našem družbenem prostoru. Samo zaradi tega verjetno ne bi bil objavljen. Anonimnih tekstov se tako načelno ne objavlja. Toda v teh štirih mesecih, kar Tribuna ni izhajala, so se zgodile stvari, ki so situacijo bistveno spremenile.

Teoretsko stališče ostaja za filistre in buržuje teoretsko stališče. In težko jih je prepričati, da so v zmoti, če so si to zmoto zabili v glavo, oziroma jim jo je v glavo zabila buržoazna ideologija. V takem primeru ne pomaga veliko sklicevanje in kazen na historično in razredno pogojenost njihovih stališč in pozicij (in sploh spoznanja), ker si pač ideologije podrejuje zavest posameznikov totalno. Edini argument, ki ga buržuji ne obsodi takoj za dogmatizem, stalinizem, ideologijo etc. etc. je čutna nazornost. In če sto teoretskih argumentov buržuje ni prepričalo, jih tudi sto prvi argument ne bi. Zato bi bilo sploh nesmiselno odgovorjati na Spectatorjev tekst. Toda naključje zadnjih dogodkov je nanese, da se lahko pokaže neposredna zveza med teoretskimi stališči Spectatorjevega teksta in čutno nazornimi oblikami njegove praktične dejavnosti. Tako da bodo mogoče preko te zveze nekaterim stvari jasnejše. Zaradi tega objavljamo tekst vsem prikritim in odkritim buržujem in ostalim „nejevnikom“ v premislek.

1. Nežno božajoče, z naklonjenostjo, priznavanjem zaslug, dajanjem poguma in sploh vse dobro hotoč začetja Spectator svoje pisanje. Kakor da se z vsem strinja, kakor da je z vsem srcem v takšno analizo družbenih dogajanj, kot je prisotna v Tribuni, kakor da takorekoč kot soborec želi razčistiti nekatera manjša nebitvena vprašanja, bolj lepotne napake. Toda takoj za tem zavajajočim, paternalistično trepljajočim odstavkom, pokaže svoje prave barve in mirno trdi nekaj povsem nasprotnega; da je namreč naša družba brezrazredna. Vse, kar sledi za tem v nadaljevanju teksta, vsa nadaljnja izpeljevanja, vsa argumentacija, postavljani vprašanj, žongliranje z besedami in pomeži, je zaobseženo v tem apriornem stališču in izhodišču. Kot da bi bila izjava, da je naša družba brezrazredna, povsem nevtralna. Prav ta miselni okvir in katerega se izreka ta brezrazrednost je razredno določen in določevan. Tudi nevidenje, nepriznavanje, odmišljanje razrednih odnosov v razrednih družbah je razredno opredeljen o in pogojena. Kajti prav mistifikacija razrednosti, njeno zakrivanje je pogoj obstoja razrednih družbenih oblik. In razred, ki je zainteresiran, da se temeljni obstoječi odnosi zakrivajo in ohranjajo, preko ideologije te odnose zakriva in ohranja. Zato tudi vsako spraševanje o razrednosti, ki izhaja iz takega miselnega okvira, vprašanje razrednosti deformira in eliminira.

In tukaj bi morali, če bi hoteli še naprej govoriti na nivoju običajnih pojmov, prekiniti diskusijo, ker bi drugače lahko sarno tekmovali postavljajući zvišeni ciljev. Tukaj poteka bistvena ločnica različnosti pristopov tako, da vprašanja razrednosti v obeh pristopih niso ista vprašanja, ker so okviri zastavitve „neprevledljivi“ eden v drugega, ker razredna pogojenost zadeva tudi marksistični pristop in ta je rezultat spoznanja, ki ga je omogočila in omogoča določena razredna pozicija, namreč pozicija razreda, ki nima interesa, da bi se ohranjali in prikrivali obstoječi odnosi. In ta „neprevledljivost“ tudi povzroča, da je nemogoče prevzeti temeljne marksistične pojme kot razredni boj, diktatura proletariata itd., in ne postati marksist te se praktično postaviti na pozicije proletariata.

Kakor mora proletariat cilje buržoazije pokazati kot njene razredne cilje in ne kot cilje celotne družbe, tako mora historično-materialistična analiza pokazati na omejenosti teoretskih (miselnih) predpostavk. To ne pomeni, da se jih utopi v nekaj običnih predpostavkah. Analiza mora biti vedno konkretna, kaka je tudi resnica vedno konkretna.

Vendar ta konkretnost resnice še zdaleč ni to, kar si Spectator in ostale buržujske glave pod tem predstavljajo. Namreč to konkretno stvar, ki je neposredno dostopna našim čutilom. Videti torej hočejo razrede kot take in otipati hočejo razredni boj, delavski razred mora biti socialno točno določljiva skupina etc. etc. Ta konkretnost čutnega videza, to izhajanje od določenih individuumov (predmetov) je najbolj abstraktno početje in vrhunec buržoazne budalosti. S tem, da se izhaja od navidezno konkretnih individuumov (pojavov, predmetov), se do dejanske konkretnosti, t.j. do dejanskih ljudi in stvari ne more priti. Vse, kar lahko doseže, so prazne abstrakcije običnih pojmov ali ostajanje pri trivialnostih čutnega videza (npr. pri sociološki določitvi razredov).

Če torej ne izhajamo iz abstraktnih pojmov človeka in razreda, ki jih postelira buržoazna ideologija s svojo zahtevo izhajanja od konkretnih individuumov in empiričnih razredov, to še ne pomeni, da nas konkretni ljudje in empirično določljivi nosilci razrednih položajev ne zanimajo. Če trdimo, da družba ne sestoji iz individuumov, temveč predstavlja razmerja in odnose v katerih so individuumi med seboj, pomeni to samo, da so ti odnosi odločilni za njihovo (naše) življenje, toda to hkrati pomeni vse. Prav ta ovinek, to „kompliciranje“ preko odnosov, katerih nosilci so konkretni ljudje, šele sploh lahko pripelje do spoznanja zakonitosti, ki določajo njihova (naša) življenja in tudi odnose. Šele po tej poti lahko pridemo do konkretnega dejanskega človeka nasproti abstraktnemu buržoaznemu subjektu, le tako lahko spoznamo dejansko razrednost nasproti buržoaznim sociološkičnim opredelitvam. To je historično-materialistični pristop in tukaj deluje dialektika konkretne totalnosti. Zahteva po konkretno običnih pojmi in opredelitvah je metafizika slabše vrste.

Če bi bilo vse odvisno le od tega „kako opredelimo delavski razred, proletariat“, kakor si to umišlja Spectator, bi bila stvar skrajno enostavna. Kot da je (družbena) stvarnost odvisna od naših opredelitev, kot da so realni razredni boji odvisni od miselne definicije razreda, razrednega sovražnika ali razredne družbe (tudi v socializmu). To je nujna fikcija buržoazne ideologije. Realni družbeni problemi se prenašajo v teorijo, kot da bi se jih v mislečih glavah lahko razrešilo, kot da bi bila dejanskost miselni konstrukt avtonomnega spoznavajočega subjekta in bi se jo lahko v mislih poljubno spreminjalo. (Takšno ponotranjenje konflikta je pot v norišnico.) Ta interpretatorska ideološka pozicija buržoazne teorije, ki pa proučevanje parcializira, preprečuje uvidenje celote in s tem tudi spoznanje konkretnosti posameznih delov. Skratka, pozablja na vpetost spoznanja v historične okvire in zakriva njegovo razredno pogojenost. Kajti uvidenje celote bi pomenilo razgaljenje razrednih odnosov in s tem tudi možnost za njihovo odpravljanje.

Parcializirani, ločeno opredeljeni pojmi razreda in razrednega boja s priznavanjem razlik v lastnini, dohodkih in premoženju, celo priznavanje nasprotnosti interesov pripadnikov različnih razredov (ki jih ugotovijo kar z anketo), so še sprejemljivi za buržoazno zavest. Toda šele preko teorije eksploatacije lahko znanstveno utemeljimo te razlike in to s perspektivo, ki vključuje diktaturo proletariata in odpravo razredne družbe. Zato opredelivne delavskega razreda, kot si to v svoji historično-razredni pogojeni zmoti predstavlja Spectator, ne „zmoremo“ podati, ker nismo metafizični filozofi abstraktnih konkretno običnih opredelitev, kakor sploh „nočemo“ ničesar podajati, temveč skozi analizo razmer te razmere razgaljati in spreminjati. To namreč vključuje perspektiva proletarske revolucije; z diktaturo proletariata v odpravo razredne družbe. S trditvijo, da Tribuna „zastruje razredno borbo“, doseže Spectator najvišji domet v omejenost svoje buržoazne zavesti. Ni je bolj tipične buržujske predstave kot pojmovanje razrednega boja kot vrsto incidentalno razumljenih razrednih spopadov in samo tega. Dejansko pa je že sama eksploatacija razredni boj in razredni boj je način obstoja razrednih odnosov in razredov samih, t.j. odnosov, ki omogočajo proizvajanje, odtujevanje in hkrati prikrivanje tega odtujevanja. Šele preko analize kako in kdo prisvaja presežni produkt, je mogoče govoriti o razredih (tudi v družbah prehodnega obdobja). Ker je razredni boj že sama eksploatacija, ki ji nosilci eksploatacije poskušajo nadeti videz nerazrednosti in nepriviligiranosti, je organiziran razredni boj v ekonomiji in še posebej v politiki zavestna reakcija na razredni boj izkoriščevalcev. Razširitev razrednega boja predstavlja izraz spremenjenega razmerja sil v teh razrednih odnosih izkoriščanja. Do tega pride v trenutku, ko

eksploatator ne obvladuje več vseh družbenih sfer in razmerij med njimi, ko se izkoriščani nepriviligirani razred začne zavedati razredne delitve (in v tem trenutku na obstoječi sistem ne gleda več kot na najboljšega možnega). In da se eksploatirani (nepriviligirani) razred začne zavedati svojega položaja, je potrebna historično-materialistična analiza, ki razgali vso gnilobo obstoječih razmer. Razgalitev teh razmer – teorija – postane materialna sila, brz, ko zajame množice; in ta samorefleksija, to spregledanje svojega položaja je akumuliranje moči, je uveljavljanje „zaostrovanja razredne borbe“. In to je za Spectatorja, kakor sploh za vse buržuje lahko le „ekstremizem rdečih gardistov“. Metode in sredstva razrednega boja so v konkretnih situacijah seveda različni, nikoli pa to ni klicanje k vsesplošni spravi in vesoljni ljubezni, ni sklicevanje na dobroto, in le v izjemnih primerih oboroženih revolucij je to oborožen spopad. Za koga je zaostrovanje razrednega boja kopičenje in zlorabljanje neodgovorne moči je kristalno jasno. Vse nadaljnje blebetanje o odgovornosti pred „študentsko in širšo javnostjo“ (kakor da študenti in „širša javnost“ ne bi bili razredno diferencirani), vse odrekanje zrelosti za družbeno delovanje, svetohlinsko očitiranje arbitrarne in neodgovorne dejavnosti in sploh odvzem pravice do analize razrednosti v naši družbi, vse skupaj spada pod enotno ideološko sranje točno določljive razredne pozicije in kot bomo videli kasneje, tudi točno določljivih političnih barv. Zato nima več smisla izgubljati besed in za vsako od teh „ugotovitev“ pokazati njene razredne korenine.

Uredništvo TRIBUNE nikakor ne namerava „odpreti razprave o osnovnih pojmi“ tako kot si to predstavlja in nam je to kot nalogo zastavil Spectator. Tribuna bo nadaljevala s historično-materialistično analizo naše in svetovne družbene situacije z vso revolucionarno strastjo, brezkompromisno in z jasno razredno idejno orientacijo. Kakor morajo biti spoznanja historičnega materializma aplicirana na sam historični materializem, kakor se morajo v spremenjenih zgodovinskih pogojih ponovno preverjati stara spoznanja, tako morajo tudi naše analize in celotno naše delovanje podvrženo tej metodi analize. Toda konkretna historično-materialistična analiza ni glasovanje za in proti, to ni polemika, kjer bi vsak lahko razlil svoja globoka čustva in prepričanja, to tudi niso diskusijsko-interpretatorski spoprijemi in abstraktno akademsko razpravljanje pametnih glav. To je vnovično preverjanje na predmetu analize, vnovično prazgaljanje konkretne konstelacije razrednih bojev, vnovično punktiranje področij zaostrenih razrednih spopadov, pritegnitev novih področij v analizo. Kdor noče na ta način sodelovati, je na tribuninih straneh dobrodošel. Vsak drugačen pristop je mlatenje prazne slame, je odmik od pravih vprašanj. In le na prava vprašanja je mogoče dobiti tudi prave odgovore. Če je postavljanje pravih vprašanj in iskanje pravih odgovorov naše „samouveljavljanje“ ali kakor je izjavil nekdo drug, „iskanje svoje identitete“, če je torej uveljavljanje in udejanjanje marksizma naše „samouveljavljanje“, se bomo poskušali čim bolj samoupravljalati in biti „odmevni“

II.

Točka I. je poskus teoretskega odgovora na teoretski tekst. Kot smo že zapisali v uvodu, ne gojimo nobenih iluzij, da je tiste, ki jih zasnava buržoazna ideologija, ta stoprvi argument prepričal. Toda mogoče bo odločilen čutno-nazoren dokaz. Kdo je pravzaprav ta anonimni Spectator? To, da je v svoji teoretični dejavnosti metafizik slabše kvalitete in v svoji praktični dejavnosti buržuj po profesiji, je jasno. V svoji politični dejavnosti pa je izdajalec najslabše vrste. Da je izdajalec interesov proletariata, je povsem očitno, vendar je tudi izdajalec tistih „širokih družbenih skupin“, za katere se tako vehementno zavzema. Pogledati morate samo v Nedeljski dnevnik z datumom 28. 9. 1980. Na strani 14 lahko preberete članek: Svoboda je naša strategija. Članek nas tukaj neposredno ne zanima, toda v sredini je v črnem okvirju objavljena kopija članka iz ekstremno sovražnega emigrantskega časopisa Nova Hrvatska, ki govori o novi slovenski reviji, kar pa nas tukaj tudi neposredno ne zanima. Pomembno je le to, da je ta članek napisal taisti Spectator, ki je poslal tudi zgoraj objavljeni članek. Menimo, da tega ni potrebno na široko komentirati. Na-rodne razlike očitno niso nobena ovira, da sovražniki proletariata in odpadniki ne bi med sabo tesno sodelovali.

Kdo se torej skriva za psevdonomom Spectator?

SMRT FAŠIZMU!

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA!

UREDNIŠTVO

CARIZEM,

REVOLUCIJA,

STALINIZEM

Knjiga je vsebinsko razdeljena v tri tematske okvire. Prvi del knjige Marx in Engels o carizmu in o revolucionarnih perspektivah v Rusiji je sintetični oris, zasnovan iz podrobnejših zgodovinskih monografskih raziskav, ki predstavljajo zelo skrajšan osnutek uvoda k zborniku Marxovih in Engelsovih dokumentov o ruskem carizmu in notranjem razvoju Rusije, ki ga nameravamo izdati v okviru izdaj Marx-Engelsovih del.

Preučevanje tega obdobja ne predstavlja večjih težav, izvorno gradivo je na voljo, nekoliko težje je z ugotavljanjem izvirnosti nekaterih Marxovih in Engelsovih člankov v časopisih v katerih so objavljali, toda nujno osnovno koncepcijo je mogoče zgodovinsko rekonstruirati. Iz kompleksa teh vprašanj, ki jih razčlenjuje knjiga, vsekakor sodi Marxova in Engelsova genialna prognoza buržoazno – demokratične revolucije v Rusiji do katere je v kasnejših letih prišlo. Po njuni diagnozi je lahko ruska revolucija le meščansko ustavna. Z njo bo padla despotija. Ogromne množice ljudstva – kmetje – bodo iztrgani iz izolacije svojih vasi in postavljeni na zgodovinsko prizorišče. Marx je v letih 1877 in 1881 prav tako odločno kakor Engels poudarjal, da je zmaga zahodnoevropskega proletariata nad buržoazijo nujen pogoj za dvig občine na višjo stopnjo. Za Engelsa je pomenil ta pogoj le primat proletarske revolucije na Zahodu. Ruska revolucija bo kmalu prerastla ustavno fazo in z enim udarcem uničila zadnjo in nedotaknjeno taktično rezervo evropske reakcije. Zahodnoevropskemu proletariatu bo dala možnost in pobudo za proletarsko revolucijo, brez katere se Rusija ne more niti rešiti svojega „mira“ niti preiti k družbeni prenovi. Isto koncepcijo zasledimo v predgovoru k ruski izdaji Komunističnega manifesta. Ta koncept kaže, kako velik pomen sta Marx in Engels, čeprav posredno, pripisovala Rusiji. Engels je leta 1894 optimistično gledal na avantgardo ruskih revolucionarjev, ki bi lahko v revolucionarnem obdobju skoraj hkrati z Zahodom izvedli družbeno prenosno.

Engels je opozoril, da se ruski marksisti preveč oklepajo dobesednih interpretacij marksističnih spisov in jih izkoriščajo za polemiko, ne da bi resnično razumeli zveze. Bil je celo mnenja, da razne skupine ruskih emigrantov razlagajo Marxove spise zelo protislovno, „podobno, kot da bi šlo za besedila iz klasikov ali iz Novega testamenta“. Engels je ostal do raznih skupin ruskih emigrantov nevtralen. Zavrnil je celo prošnjo, da bi posredoval med sprtimi skupinami, ker je menil, da za to ni pristojen, razcepi med emigranti pa so se mu zdeli neizogibno nujni. Strank na tujem ni preveč cenil, ker se mu ni zdelo mogoče, da bi lahko vodile revolucijo od zunaj. Poudarjal je, da je mnogo bolj potrebno energično vodstvo socialne demokracije v Rusiji.

Nato sledi osrednji tematski sklop knjige Leninovo obdobje v obliki strnjene zgodovinskega orisa, predvsem je razčlenjen zgodovinski proces nastajanja in oblikovanja leninskega tipa stranke. Ustanavljanje marksistično revolucionarno stranko v času carističnega preganjanja in hkrati obvladovati zaostalost in ozki praktikizem, je bila izredno zapletena naloga. V nedrjih ruske družbe je dozorevala buržoaznodemokratična revolucija. Bilo je to tako pomembno obdobje, da je Lenin opravičeno opozoril, da „brez takšne generalne repetitije kot leta 1905, bi bila nemogoča revolucija 1917, tako buržoazno februarja, kot tudi proletarsko oktobrska.“ To je tudi glavni vzrok zakaj je v knjigi posvečena posebna pozornost analizi in podrobna osvetlitev taktičnih stališč boljševikov in manjševikov o poglavitnih vprašanjih, ki jih je revolucija postavljala na dnevni red.

Po porazu prve ruske revolucije je za Lenina nastopilo eno najbolj napornih obdobij na ideološki fronti. Skratka šlo je za obstoj stranke. Za mnoge neruske socialne demokrate so nenehne razprave, frakcijski boji, razcep med boljševiki in manjševiki, idejni spori in razcepi v okviru same boljševiške stranke pomenili nekaj nenavadnega. V teh sporih nikakor ni šlo za sholastično subtilnost, kot so mnogi mislili, ampak za bistvena vprašanja revolucionarnega gibanja. Zgodovina je pokazala, da so bili Lenin in njegovi sodelavci kos prihodnjim zgodovinskim nalogam. Skrbno so definirali platformo stranke in opredelili razmejitvene linije. Iz Krakova je Lenin neutrudno zasledoval vzpon delavskega gibanja, registriral in kvalificiral vsa dogajanja. Knjiga sistematično spremlja Leninovo aktivnost v prelomnem obdobju od februarja k oktobru in izgradnjo novih družbenih odnosov, pri čemer avtor s posebno pozornostjo sledi, kako je Lenin reševal krize v stranki in najbolj kritičnih zgodovinskih situacijah za mlado sovjetsko republiko.

Dokumentarno gradivo za preučevanje tega obdobja je znatno lažje dostopno, čeprav nemara ne v celoti. Zadnja, peta, izdaja Leninovih del skuša zadovoljiti potrebe, nevidne roke selektorjev so prisotne tudi pri tej izdaji. Treba bo vsekakor vključiti v izdajo tudi dela Leninovih najožjih sodelavcev, ki so bistveno pripomogli k zmagi oktobrske revolucije. Oktobrska revolucija pomeni globok poseg v svetovno družbeno dogajanje, da je ni mogoče kriti in prilagajati etatističnemu modelu stalinskih interpretacij.

Gradivo, ki ga hranijo mnogi raziskovalni inštituti na zahodu, arhivski fronti, ki jih odpirajo za javnost so poročila, da bo zgodovinarjem in drugim družboslovcem omogočeno, da bodo globlje prodrli v ta dogajanja in pripomogli resnici do veljave. Tu misli predvsem na dela Leninovih najožjih sodelavcev, ki so tragično končali, ker so se razhajali s Stalinom.

Tretji sklop, ki ga avtor obravnava, obsega Stalinovo obdobje. Zgodovinsko preučevanje tega obdobja pa je izredno težavno. Ogromen arhiv „tovariša“ Stalina z vsemi oddelki in pododdelki, ki so predstavljali „državo v državi“, je za raziskovalce zaprt, le redki izbranci imajo dostop do tega fonda, oziroma fondov. Proces destalinizacije v obdobju Hruščova je zgodovinski znanosti mnogo pripomogel, saj so pričeli objavljati mnoge dokumente iz partijske zgodovine, ki omogočajo, da se dokopljemo do trdnjših zgodovinskih analiz. Pomagati si moramo iz arhivskih fondov Stalinovih oponentov, disidentov iz obdobja ostrih frakcijskih bojev, spornov starih boljševikov, ki so izhajali neposredno po XXII. kongresu KP SZ.

kriza državnega kapitalizma

CHRIS HARMAN International Socialism, januar 1977

poljska

DOGODKI NA POLJSKEM

Zaradi dogodkov na Poljskem, ki se ne odvijajo le od poletja sem, smo se odločili, da objavimo članek: „Poljska: kriza državnega kapitalizma“. V njem opozarjamo na konstelacijo sil v razrednem boju poljskega delavskega razreda z buržoazijo in poskušamo le-te urediti v okviru delavskega gospodarstva.

Ker članek sam dovolj izčrpno analizira razredne boje na Poljskem skozi minulo desetletje, je potrebno osvetliti oz. zaostri se nek drug problem. Namreč, kako naše časopisje poroča o poljskih dogodkih. Že prvi bežen pogled nam lahko ustvari sliko, katere bistvo je, da skoraj ni komentarjev (kot da bi to poročanje vodila ena roka). Če pa so že pa se nikakor ne postavljajo na stališče poljskega delavskega razreda. Tako npr. tovariš S. R. v glasilu Zveze Komunistov Slovenije vzdihuje: „Prenehanje stavk ne bi pomenilo samo preprečitve novih velikih izgub (??), ki še naprej slabšajo že tako težak gospodarski položaj v državi, temveč bi pomenilo tudi trenutke oddiha in pridobitev na času, ki je potreben za definiranje novih pristopov k dolgoročnim problemom poljske družbe.“ („Komunist“, 29. avgusta 1980). Tako lahko komentira boj poljskega delavskega razreda nasproti terorju poljske buržoazije samo tisti, ki so mu interesi proletariata povsem tuji in se postavljajo na nacionalno gospodarsko stališče. Tovariš S. R. se sploh ne sprašuje kdo je spravi Poljsko v takšen položaj, ampak slepo ponavlja klice poljske buržoazije k „razumnosti“, češ stavke situacijo samo poslabšujejo. Vsekakor je zelo cinično poučevati delavski razred, da si s stavkami še bolj otežuje svoj položaj.

Sploh pa glasilo Zveze Komunistov Slovenije ustvarja vtis, da se ga dogodki na Poljskem ne tičejo. Kajti to glasilo je v obdobju od 8. avgusta do 3. oktobra letos (torej v devetih številkah) ustvarilo „komentarje“ (ki nikakor niso izčrpni, niti nimajo pretenzije v celoti zaobseči situacije). Dva je ustvaril že omenjeni tovariš S. R., dva pa tovariš Živko Milič. Pravzaprav enega od teh „komentarjev“ sploh ne moremo šteti za „komentar“ o poljskih dogodkih, vendar pa je izredno zanimiv zaradi nečesa drugega. Živko Milič v tem komentarju namreč pojasnjuje zakaj se „uradno“ molči o poljskih dogodkih. „Ni mogoče zanikati, da se lahko tudi molk razlaga kot stališče, včasih celo kot akcija. Tako lahko z vsako objektivno analizo, ki teži dognati, zakaj v SFRJ do zdaj ni „uradne“ reakcije na dogajanja in izid notranjega konflikta na Poljskem, prišli do zelo preproste resnice, nikakor pa ne do vsebine in pravih motivov, če so ti drugi neopredeljeni.“

„V primeru poljskih dogodkov je rečeno, da smo „uradno“ molčali. Nismo molčali o tem, kaj se dogaja na Poljskem, niti nismo molčali o bistvenih vprašanih konflikta, niti o podrobnostih, ki zadevajo sile, dejavnike in vsebine tistega, kar se dogaja. Nismo zamožljali resnice. (Nekateri celo trdijo, da sploh nismo molčali.)“

„Zdaj imajo besedo, suvereno in avtentično, delavski razred in komunisti Poljske, ki jo moramo jasno in s spoštovanjem poslušati, kar je morda tudi logičen in dober razlog, da za trenutek „uradno“ molčimo mi drugi.“ („Komunist“, 19. septembra 1980)

S filozofijo molčanja, ki ni molčanje, ampak je celo akcija, se seveda ne da prikriti pogledov na celoto poljskih dogodkov. Prav zato bo Tribuna v naslednjih številkah poskušala osvetliti oba vidika poljske problematike: poljske dogodke same in naše „komentarje“ o njih.

POLJSKA OD 1970 DO 1976

Decembrska kriza 70 je voditelj poljske birokracije popolnoma presenetila. Toda Kuron in Modzelewski sta predvidevala že pet let prej, da... (takrat začetni) investicijski program vpeljuje dvajsetodstotno povečanje deleža investicij v narodnem dohodku... Iz izkušnje vemo, sta nadaljevala, da uresničenje investicijskih programov v resnici terja večja vlaganja kot je planirano, kar pomeni, da bo inflacijska meja prekoračena in da bodo dejanske mezde padle pod družbeno nujno minimalno raven... Ta razmislek ju je privedel do sklepa, da je „revolucija neizogibna“.

Decembra 70 je Gomulka, da bi poskusil nadaljevati že potekajoč program obsežnega investiranja, dvignil cene mesa in drugega blaga za 20 odstotkov. Celotno potem, ko so delavske stavke in vstaje v baltičkih pristaniščih povzročile Gomulkov umik, je njegov naslednik Gierek še vedno skušal opravičevati nadaljevanje porasta cen. Stavkajočim je izjavil: „Na partijskem kongresu smo glasovali za naraščanje življenjske ravni. Toda tega niso upoštevali, ker ni bilo zaželeno, da bi odpravili določene odločitve o investiranju v objekte, ki so bili tako daleč, da jih je bilo treba dokončati.“

Kuron in Modzelewski sta opozarjala, da se bo prihodnja kriza vsaj v enem pogledu razlikovala od prejšnjih. Leta 57 je bila birokracija zmožna povečati plače in odkupiti nezadovoljstvo, ker je imela nekaj „rezerv“, v prihodnji krizi, sta napovedovala moža, pa rezerv ne bo in kriza bo nerešljiva. Ko je kriza izbruhnila, je Gierek prav to tudi priznal: „Vaša stvar je, če mi verjamete ali ne, ampak mi nimamo niti najmanjših rezerv, s pomočjo katerih bi „spravili skozi“ hitrejšo povečanje življenjske ravni.“

V letih neposredno po sedemdesetem pa je bilo videti, da je hkrati Gierek lagal in sta se Kuron in Modzelewski motila. Pod pritiskom stavk je Gierek končno privolil, da so razveljavili povišanje cen in privolil v znatno povečanje realnih mezd.

Povprečni čisti zaslužki v industriji so zrastle od 2390 zlotov mesečno v letu 70 na 2870 zlotov mesečno leta 73; dvig za 480 zlotov v primerjavi s poviškom samo 370 zlotov v petih letih pred 1970 in v teh petih letih so cene rasle po stopnji 9 odstotkov letno, medtem ko so bile uradno zamrznjene od 70-tega leta naprej. Trdijo, da je osebna potrošnja naraščala za 7 odstotkov leta 71., za devet leta 72 in za enajst leta 73.

Te podatke gre jemati s primerno dozo vzdržnosti, zakaj navedeni devetindvajset odstotni porast osebne potrošnje v letih 70–73 se ne ujema z ustreznim porastom potrošnje najbolj pomembnih postavk za življenjsko raven. Seveda pa ni nikakega dvoma, da je dejansko prišlo do manjšega zvišanja standarda. Kako to razložiti?

Z nikakim povečanjem deleža narodnega dohodka v korist delavcem. Kljub povečanju dejanskih dohodkov delavcev so dobički podjetij rasli hitreje kot mezde, s čimer se je zvišala stopnja akumulacije. Delež fiksnega kapitala je porastel od 22 % narodnega dohodka leta 70 na 27 % leta 73. Plače so lahko rasle le zato, ker je poljsko gospodarstvo zgodaj sedemdesetega leta vstopilo v razmah popolnoma nepričakovane jačine — nepričakovane predvsem s strani same poljske birokracije.

„Plan“ za obdobje 71–75 uradno ni bil sprejet vse do julija 72, ko naj bi po predpostavki že 18 mesecev bil v veljavi. Kar se je v resnici dogajalo v gospodarstvu, je seveda imelo le malo opraviti s planskimi cilji. Rast narodnega dohodka za 60 % je bila za polovico večja od planirane 40-procentne, investicije so dvakratno presegle planirano stopnjo. Birokracija, ki je zaradi vstaj in stavk v letih 70–71 od strahu izgubljala glavo, je bila pripravljena podkupiti delavstvo z dvigom realnih mezd, predvidevajoč, da se bo morala akumulacija prav tako povečati.

Ta dvig poljskega gospodarstva je več ali manj sovpadal z gospodarskim dvigom ostalih vzhodnoevropskih dežel. Značilno pa je, da se je dogajalo hkrati z, od korejske vojne sem, najhitrejšo ekonomsko rastjo zahodnih dežel, s kratkotrajnim in zelo hitrim boomom od 71 do 73.

Videti je, da so poljski birokrati ravnali kot katerikoli kapitalist na svetu tistega časa — videli so, kako raste proizvodnja in se širi trg ter se odločili, da bodo reševali svoje notranje probleme tako, da bodo povečali proizvodnjo z izkoriščanjem prednosti, ki jih daje gospodarski razmah. V vsem gospodarstvu so vzpodbudili obsežno investiranje in hkrati tudi denarne dohodke zaposlenih. Pri tem so posebej upoštevali delavce v tovarnah. Preleteli so ves svet v iskanju surovin in polizdelkov, ki jih je potrebovala industrija. Domnevali so, da bodo lahko pokrili narasle mezde in povečane proizvodne stroške s povečano prodajo proizvedenih dobrin — natanko tako kot zahodni kapitalisti, ki so tudi delovali v svetovni konjunkturi.

V prvem polnem konjunktornem letu je narasel uvoz z zahoda za polnih 50 % in naslednje leto še bolj, za celih 80 %, dokler ni dosegel trikratne ravni uvoza iz leta 70. leta 75 je potekalo 55 % poljske zunanje trgovine z deželami zunaj varšavskega sporazuma. Skratka, visoke stopnje rasti v teh letih so temeljile na popolni spremembi usmerjenosti poljske mednarodne blagovne izmenjave — prišlo je do masovne vključitve v konjunkturi zahodni svetovni trg.

Toda še nekaj zelo važnega se je dogodilo: porast izvoza na zahod se nikakor ni mogel meriti s porastom uvoza od tam. Izvoz na zahod se je v treh letih skoraj podvojil, v tem času pa je uvoz narasel za več kot trikrat, kar ni bilo planirano, tako kot obseg konjunkturi ne. Petletni plan 71–75 je načrtoval porast zunanje trgovine za polovico, cilj pa je bil presežen že ob koncu drugega leta planskega obdobja. Celoten porast zunanje trgovine v omenjenih petih letih je namreč znašal več kot 250 %.

Obnašanje poljskih birokratov je bilo enako obnašanju kapitalistov kjerkoli že po svetu v času gospodarskega razmaha. Verjeli so, da bo vse teklo samo po sebi, če bodo le poskrbeli za čim hitrejšo gospodarsko rast. Takole je dopisnik Financial Timesa pisal o Giereku: „Da bi dal Poljski kar najmočnejši sunek, je premišljeno zanemaril stroške, računajoč, da ko enkrat ekonomija doseže določeno točko, začne sama avtomatično plačevati račune.“

V tem obdobju je enak slepi optimizem označeval zahodne zagovornike kapitalističnega sistema in izjave poljskih avtoritet. Tako je Długosz, takratni namestnik ministra za zunanjo trgovino, trdil, da zahodna inflacija ni imela inflacijskih rezultatov na Poljskem.

Za plačevanje poleta so se morali zatekati, prav kakor zahodni kapitalisti, k masovnemu najemanju posojil. Trgovinski deficit preko 20 milijard (novih) din leta 74 so lahko premostili samo tako, da so se obrnili na zahodne vire posojil. Poljska je plačevala svoje investicijske programe s pomočjo primerjalno cenjenih posojil iz zahodnih dežel.

Toda ravno kapitalistično kupovanje surovin vseh psovod in kolikor mogoče naglo, raba vse vredne in usposobljene delovne sile ter množično najemanje bančnih posojil je pognalo kvišku mednarodne cene blaga in obrestno mero v letu 73. Zadnja kapljica vode je bila potrojitev cen surove nafte novembra istega leta. Neposreden povod temu je bila bližnjevzhodna vojna, ampak OPEC je mogel povodstvu cen izvesti le zato, ker so dežele — potrošnice nafte v obdobju booma povečale svojo porabo nafte dosti bolj kot pa je narasla njena proizvodnja.

Največja svetovna konjunktura po korejski vojni je tako hitro odprla pot največji recesiji zadnjih 35 let. V glavnih zahodnih deželah je padlo vlaganje v širitev proizvodnje, se je znižala zaposlenost, trg se je zožil, medtem ko je inflacijska stopnja ostala na zelo visoki ravni. Kombinacija inflacije in gospodarskega zaostajanja je imela uničujoče posledice za poljsko birokracijo. Znašla se je v enakem položaju kot zahodne tvrdke, ki so si v času razmaha na debelo sposojale, prepričane, da bodo lahko vračale na račun povečane prodaje.

INFLACIJA

Cene poljskega uvoza surovin in reprodukcijskega blaga so rasle hkrati s svetovnimi cenami. Pritisk je postal še hujši, ko so Rusi začeli dvigati cene svoje nafte, da bi po etapah ujeli njene svetovne tržne cene. Tako priča poročilo Združenih narodov, da so zrastle cene sovjetske nafte v letu 75 za 130 %.

Po podatkih zahodnoberlinskega Nemškega instituta za ekonomske raziskave so dvigi cen glavnih sovjetskih surovin stali dežele varšavskega sporazuma, kot njemu Madžarsko, Vzhodno Nemčijo in Čehoslovaško, eno tretjino njihovega planiranega povečanja narodnega dohodka v letu 75. Posledica je bil porast notranjih cen tudi na Poljskem, kljub zamrznitvi cen živil. Leta 74 je država dvignila cene naftnih produktov, alkohola in hrane v restavracijah. Začele so rasti tudi cene sadja in zelenjave, ki so ju prodajali kmetje na svobodnem trgu. Rezultat: dvig uradnega indeksa cen za okoli pet odstotkov leta 75 in enako leta 76. Pristaši poljskega režima sedaj dopuščajo rast inflacije, le da govore o njej kot o „iz zahoda uvoženi inflaciji“. Toda kot smo že videli, vsebuje poljsko gospodarstvo lastne inflacijske težnje in še več — nekontrolirana rast je doprinesla k svetovni konjunkturi in s tem k svetovni inflaciji kot njenemu proizvodu. Le en primer temu: Poljska je, skupaj z drugimi vzhodnoevropskimi deželami, povečala svoje nakupe nafte na svobodnem trgu v mesecih pred oktobrom — novembrom 73 tako, kot so to storile tudi razne zahodne dežele. Od leta 70 do 73 je poljski uvoz nafte narasel za 50 %. Poljska torej ni bila samo žrtev svetovne inflacije, ampak jo je tudi pomagala ustvariti.

RECESIJA

Poljske birokracije ni prizadela le svetovna inflacija, ampak tudi obstranski produkti svetovne konjunkturi 71–73, še posebej zastavljanje gospodarske dejavnosti v razvitih zahodnih deželah. Zahodna recesija je porušila razmerja poljske zunanje trgovine; vrednost izvoza ni šla v korak z inflacijskimi stroški uvoza, pričakovanja glede izvoza na zahod pa niso bila najboljša. Poljsko vodstvo na recesijo ni odgovorilo z zmanjševanjem proizvodnje, dovolilo je voditeljem posameznih gospodarskih vej širiti tako proizvodnjo kot nova vlaganja. Videti je, da so domnevali, da bodo narasel proizvod mogli prodati v tujino. Pri tem pa je kljub dejstvu, da je Poljska eden največjih proizvajalcev v Evropi in bi mogla pričakovati korist od nafte krize preko dviga cen premoga, ostajal njen uvoz precej večji od izvoza.

Celotni trgovinski primanjkljaj leta 74 je znašal okoli 7 milijard zlotov, v prvih devetih mesecih naslednjega leta pa več kot dvakrat toliko. Nakopičeni primanjkljaj v odnosu do zahodnih dežel je sedaj orjaški: preko 4 milijarde dolarjev, kar predstavlja več, kot dežela izvozi v celem letu! Poljski predstavniki priznavajo, da jim obveznosti do teh dolgov sedaj pojedajo petino vseh izvoznih zaslužkov.

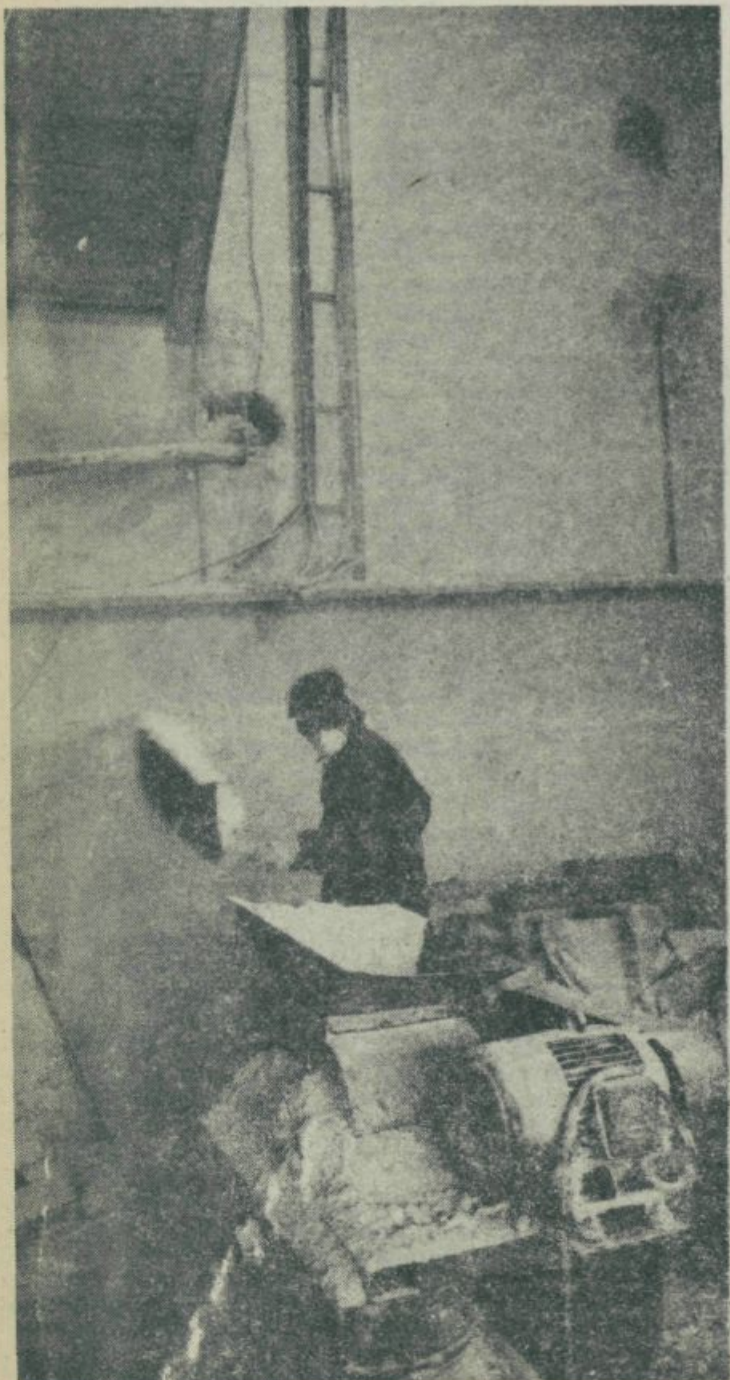
V prejšnje leto sestavljenem novem petletnem planu za obdobje 76–80 poljski voditelji niso več mogli zatiskati oči pred trdo resničnostjo zunanjetrgovinske izgube in zadolženosti. Planski cilji podčrtujejo nujno, da spravijo nivo uvoza pod nivo izvoza: leta 76 naj bi izvoz naraščal skoraj dvakrat hitreje od uvoza. Seveda pa tak podvig ni odvisen le od dobre volje. V prvem četrtletju lani je izvoz naraščal le za 4 %, kar ne zadošča za dosego zastavljenih ciljev. Enako neukrotljiv je izvoz. Mnogo velikih investicijskih podvigov iz obdobja preteklega plana je ostalo nedokončanih. Da bi jih dogotovili, morajo vvažati opremo iz tujine. Tako je uvoz kljub vsemu porasel v prvih treh mesecih 76 za petino, zunanjetrgovinski primanjkljaj pa se je povzpela preko 700 milijonov dolarjev — pol večji kot leto prej. Nikakršno presenečenje ni, če je Gierek izrecno primerjal svoj položaj s položajem zahodnih kapitalistov: „Vsaka dežela, ki nadaljuje s široko izgradnjo, ima tržne težave.“

ODGOVORI NA KRIZO

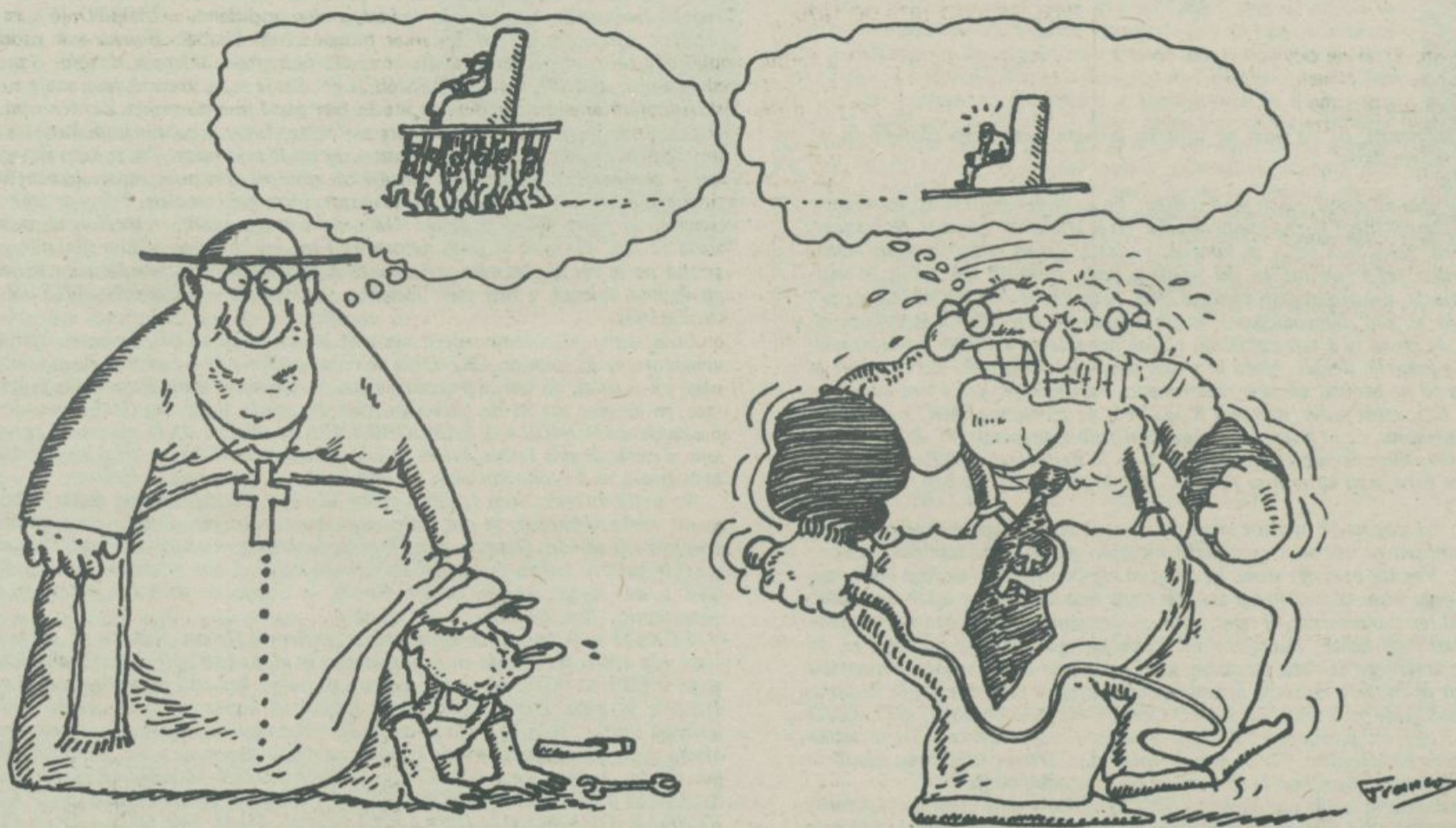
Zaradi krize raztrgano gospodarstvo dopušča poljski birokraciji tri izbire:

1. še naprej najemati posojila v tujini in se še bolj vključevati v zahodna gospodarstva,
2. plačati krizo z znižanjem življenjske ravni delavcev,
3. plačati krizo na račun delov delavskega razreda in delov same birokracije z zniževanjem proizvodnje v dobojenih vejah gospodarstva, z zapiranjem tovarn in odpuščanjem delavcev.

Prvi odgovor poljskih avtoritet je bil obrat k masovnemu najemanju tujih posojil v letih 74 in 75, s čimer poskušajo nadaljevati še sedaj. Obrnili so se na individualne zahodne banke za financiranje posebnih projektov, na trg evrodolarjev (kjer si je vzhodna Evropa samo v devetih mesecih 75 izposojila ogromno vsoto petih in pol milijard dolarjev) za financiranje rudniške opreme in tovarn umetnih mas, ter celo na perzijskega šaha po 250 milijonov dolarjev za izgradnjo tovarn papirja in živil.

Obstajajo seveda meje, preko katerih se ni več mogoče izogniti učinkom svetovne krize s pomočjo najemanja posojil zunaj. Zahodne banke postajajo bolj in bolj zaskrbljene pri posojanju denarja. Kot piše Financial Times, je Poljska leta 75 prišla na glas ene od tistih dežel varšavskega sporazuma, kjer so tveganja najmanj ugodna.

Pod vplivom teh okoliščin so posojila Poljski vse bolj vezana na določene projekte, kar ne pomeni le povečane odvisnosti od zahodnih upnikov, ampak tudi neposredno povezavo med odseki poljske industrije in tržnimi operacijami posameznih zahodnih firm. Tako na primer je pravkar vstopil v pogon obrat, ki ga je v Šleziji zgradil Fiat in ki proizvaja dele za Fiatove tovarne v Milanu. Financial Times poroča: „Konzorcij nemških družb s Kruppom na čelu pričakuje, da bo dobil naročila, vredna 17 milijard din, za izgradnjo dveh vplinjevalnic premoga, obratov za izločanje raznih kemikalij iz premoga in za opremo novih rudnikov v Šleziji. Poljaki se zanimajo za vzpostavitev vezanih poslov s Kruppom za prodajo različnih projektov po svetu. Konzorcij nemških bank dela na financiranju novih poslov ...“

Osrednji del novega petletnega plana je razširitev poljske proizvodnje bakra s pomočjo sedemmilijardne investicije, za kar naj bi poskrbele zopet zahodne banke. Toda te zahtevajo kot pogoj svoji udeležbi natančna obvestila o ležiščih bakra in pravico, zahtevati spremembo v izvozni strategiji bakra, če bi to bilo potrebno.

Tuja posojila so poljski birokraciji omogočila, da je ujela sapo in prešla krizo leta 70 in da je za dve leti lahko zanemarila svetovno recesijo. Toda soočijo jo z velikimi dolgoročnimi težavami. Na neki točki bo treba posojila odplačati, če naj bi se izognili temu, da bi vse večji del poljskega gospodarstva ne bil predan rastočim obrestnim zahodnim upnikom. Zares bi mogli zahodni upniki preklicati razne kreditne olajšave, če izplačila ne bi potekala, kot je predvideno. Večina obrokov pa pade v čas okoli leta 80. Dalje: bolj ko je oblast odvisna od izvoza, da bi lahko krila uvoz in najemala nova posojila, bolj postaja celotno gospodarstvo odvisno od vzponov in padcev zahodnih gospodarstev.

Sedaj je že mogoče slišati priznanja voditeljev ene od vzhodnih držav (Madžarske), da uspešnost njihovih planov počiva na upu v konjunkturo na zahodu. Kakor je napisal dopisnik Financial Timesa, upajo, da „znaki novega vzpona skupaj z rastjo osebne potrošnje in napolnitvijo zaloga prispevajo k ugodnejšim okolnostim za izpolnitev planskih ciljev na Madžarskem.“

Poljska birokracija se zanaša na izvoz, na primer, 70.000 poljskih fiatov letno. Če bo tako, je seveda odvisno od konjunkturo na zahodu. Isto velja za možnosti prodaje sestavnih delov za Fiat v Milanu — če ta ne bo mogel prodajati avtomobilov, mu Poljska ne bo mogla prodajati delov. Itd. Malo artiklov recimo tako spreminja ceno kot baker. Uspeh največje investicije v prihodnjih petih letih torej ni prvenstveno odvisen od planerjev, ampak od svetovnega trga bakra na eni strani in od zahodnih bank, ki imajo moč kontrole nad poljsko prodajo kovine, na drugi strani.

V preteklosti je bila poljska notranja gospodarska dinamika označena z naporom, da bi akumulirali na osnovi svojih odnosov s svetovnim sistemom. Hkrati pa je monolitno nadzorstvo, ki ga je nad industrijo izvajala enotna birokratska skupina, omogočilo tej skupini, da je osamila notranji ciklus kriz od mednarodne verige vzponov in padcev. Zadnjih šest let pa so se nihanja znotraj Poljske in po svetu vse bolj ujemala, tako da je poljska konjunktura 71-73 že predstavljala del svetovnega booma. Da bi se izognila posledicam tega, je birokracija poskusila podaljšati lasten vzpon preko trajanja svetovnega in obrnila se je na mednarodne banke. Toda to kratkoročno pomagalo je privedlo do tega, da je zmožnost osvojitve svetovnega trga vprašanje življenja in smrti. Prihodnost poljske industrije stoji na upu, da bo zahod vstopil v zares pravo obdobje gospodarskega razmaha. Toda tudi če se po kakšnem čudežu to uresniči, bo olajšanje za poljsko birokracijo kratkega veka.

Kot za časa zadnjega vzpona bo Poljska znova prispevala h klasičnim značilnostim spreminjanja oz. rasti svetovnih cen, mednarodnega pomanjkanja surovin in reprodukcijskega materiala, naraščajočega izposojanja kreditov, višanja obrestnih mer, in s tem bo ta birokracija doprinesla jačanju sil, ki povzročajo trajno nestabilnost svetovnega gospodarstva.

NOTRANJA RECESIJA?

Druga odprta možnost za rešitev iz prepada zunanje trgovine bi bila zapiranje neučinkovitih tovarn, zmanjševanje proizvodnje v drugih sektorjih industrije in odpuščenje delavcev. To bi dejansko pomenilo zaviranje gospodarske dejavnosti, vse dokler ne bi bila uravnana s tem, kar bi bilo mogoče prodati na svetovnem trgu, skratka, na zahodno recesijo bi bilo treba odgovoriti z notranjo recesijo v Poljski sami. Nič bistvenega ne preprečuje pri birokratsko kontroliranemu gospodarstvu takega posega. Kot opažamo, je Jugoslavija ob večih prilikah zmanjšala proizvodnjo in povečala nezaposlenost. Zadnje leto (1975) je industrijska proizvodnja padla na skromnih 96 % dosežka iz prejšnjega leta, delno zaradi slabega notranjega in zunanega povpraševanja po vseh vrstah dobrin. Nezaposlenost je porasla od 315.000 leta 72 na 537.000 leta 75, kar predstavlja 10 % delovne sile (po podatkih OECD za leto 76). Kakorkoli že, birokrati se običajno iz mnogih razlogov neradi zatekajo k takšnemu pristopu k stvarim:

1. To pomeni vsaj začasno opustitev pretenzij, da bi „ulovili“ svoje gospodarsko bolj razvite tekmece.
2. V gospodarstvu, kjer prevladuje en sam delodajalec, postane nezaposlenost hitreje političen problem kot tam, kjer se več delodajalcev obklada z očitki v zvezi z nezaposlenostjo. Politika sproščanja nezaposlovanja bi mogla hitro ustvariti močne družbene napetosti. (V Jugoslaviji je prikrit srd zoper nezaposlenost in gospodarsko nujno emigracije močan dejavnik napajanja narodnostnih nasprotij, za katera se je zdelo, da bi bila mogla ogroziti enotnost dežele).
3. Zapiranje sektorjev industrije zaradi izboljšanja trgovinske bilance ni nujno delotvorno niti v ožjem ekonomskem smislu. Celo na zahodu v zadnjih letih države podvezemajo korake, da bi preprečile izpad velikih podjetij iz gospodarske dejavnosti, ker to pomeni znižanje povpraševanja po proizvodih drugih podjetij, sekanje izvoza pri korenu itd., kar lahko povzroči prav opustošenje na drugih sektorjih gospodarstva.

V vzhodnoevropskih deželah bi dopustitev kateremukoli večjemu gospodarskemu sklopu, da izgine iz proizvodne dejavnosti zaradi izkazane neučinkovitosti v odnosu do svetovnega trga, povzročila še večjo škodo. Čeprav so ta narodna gospodarstva manjša od narodnih gospodarstev najbolj razvitih kapitalističnih dežel, pa je povprečna velikost podjetij večja. Povprečno število delavcev na podjetje je tako visoko kot v ZDA in večje kot v deželah približno enakega reda velikosti na zahodu.

Zatorej je do sedaj poljska oblast raje iskala zunanjih kreditov, ampak zato bo po vsej verjetnosti poljska industrija v času prihodnje recesije tako spojena z zahodnimi trgi, da bo birokraciji ostalo le malo izbire razen zapiranja obratov in odpuščenja delavcev. Če bo Fiat v Milanu prenehal potrebovati dele iz Šlezije, ali jih bo poljsko vodstvo še proizvajalo? Kaj bo storilo z lastnimi fiaty, če bo po svetu zopet padlo povpraševanje po avtomobilih? Obnovljena svetovna kriza ne bi samo prizadela poljskega gospodarstva, temveč bi ga zadela celo na zelo podoben način kot mnogo zahodnih gospodarstev.

V vsakem primeru bo tek poljskega gospodarstva v prihodnjih petih letih precej različen od teka v preteklih letih. Plan za obdobje

76-80 govori o mnogo nižjih stopnjah rasti kot so bile dosežene v času od 71 do 76. Narodni dohodek naj bi narastel za 55 % proti 62 %, kakor izjavljajo, da je porasel v preteklem planskem obdobju; osebna potrošnja naj bi se povečala le za 18 % za razliko od zatrjevanih 40 % v preteklosti. Toda celo ti omejeni cilji niso videti dosegljivi. Doseženi naj bi bili s samo 40 % povečanjem investicij v primerjavi z 90 odstotnim skokom v preteklem obdobju.

V zadnjih petih letih je bilo potrebno povečati investicije za dva in pol odstotka, da bi se narodni dohodek povečal za en odstotek. V prihodnjem obdobju naj bi enak rezultat dosegli z dvigom investicij le za 0,75 %. Videti je, da so dolga leta bolj ali manj miroljubnega sožitja s hierarhijo katoliške cerkve storila, da poljska birokracija veruje v čudeže. Kmalu bodo odkrili, da jih bo resnični svet soočil z dvema krutima možnostima:

1. obrazec bo enak preteklemu, investicije bodo dosti večje od planiranih, kot se že dogaja v prvih mesecih tekočega plana, povzročile bodo nadplaniran uvoz in velik zunanjetrgovinski deficit.
2. ali pa bo stopnja rasti narodnega dohodka zmanjšana. To bo privedlo do padca investicij, rasti nezaposlenosti in celo do zapiranja obratov. Poljski birokrati bodo verjetno še vnaprej računali, kolikor dolgo bo le mogoče, z zahodnim gospodarskim oživljanjem, kar pa pomeni, da bodo še huje prizadeti, kadar se bo konjunktura zrušila, in celo prisiljeni zmanjšati proizvodnjo ter zaposlovanje, da bi lahko spravili svoje finance v red.

ZNIŽANJE MEZD

V mitologiji vulgarnе buržoazne ekonomije je zmeraj obstajala alternativa naraščanja nezaposlenosti zaradi krize: to je znižanje delavskih mezd do meje, ko je akumulacija še dobičkanosna za kapitaliste. K tej izbiri se, ob tujih posojilih, skuša zatekati tudi poljsko vodstvo. Prvi predlog se je nanašal na povišanje cen prehrane za 50 do 100 %, kar bi dejansko znižalo tako realne dohodek zaposlenih pod raven iz leta 70 kot vrednost prihrankov, ki jih imajo delavci.

Junjske stavke so oblast prisilile, da se je odpovedala tem predlogom. Nato so govorili o postopnem in kasnejšem dvigu cen za 30 do 40 %. Za pripravo takega ukrepa so sprostili val pritiska na delavstvo. Poročila iz francoskega revolucionarnega dnevnika Rouge govore o stotinah aretiranih in tisočih odpuščenih z dela. V tovarni Ursus na primer je bila petina vseh delavcev žrtev postopkov, ki bi se jih poljska birokracija lahko naučila pri španskih kapitalistih. Odprto pismo, ki ga je napisal Jacek Kuron italijanski komunistični partiji, govori o „protidelavskem terorju“.

Nuja akumulacije kapitala povzroča, da se režim čuti prisiljenega ravnati z delavci bolj trdo kot v preteklih petih letih. Odgovor delavskega razreda na ta množični pritisk še ni poznan, toda birokracija že sedaj pravi, da bo povišanje cen prehranbenih artiklov predstavljeno vsaj za leto dni. Hkrati pa vendarle znižuje življenjsko raven z drugimi sredstvi: sladkor je racioniran, ponudba mesa in mesnih izdelkov je tako nizka, da se morajo delavci znajti brez njih, začeli so z grožnjami o prekinitvi dobave električnega toka. Če bodo delavci zadosti zastrašeni, da bi sprejeli zniževanje standarda, potem je možno, da bi birokracija prebrodila krizo. Le začasno, se ve. Zakaj znižanje mezd ne more biti dokončen odgovor za rešitev kapitalistične krize niti ne more predstavljati rešitve za birokratske države, ki sodelujejo v svetovnem kapitalističnem sistemu.

OPALNI ROB *Matjaža Kocbeka*

Pesniška zbirka Opalni rob Matjaža Kocbeka, ki je letos izšla pri Cankarjevi založbi, potrjuje pravilno usmeritev mlade slovenske generacije, katere zreli plodovi prav v tem času trkajo na vrata slovenskega bralstva in dajejo slutiti, da osvežitve, ki so jih pesniki te generacije vnesli v takrat morda že nekoliko venečo slovensko poezijo, niso napravili kaosa, kot so jim nekateri zelo radi očitali, ampak na novo oplodili in osvežili poezijo, ki je, ali pa se zdi, da morda še danes izgublja svojo pomembnost. Radikalni prelom s tradicijo in s tem izogibanje ustaljenim pesniškim klišejem in povezava z novo zvočno in semantično vrednostjo besede udari v zbirki Opalni rob z vso močjo v bralca. Jezik ni postal samo sredstvo za komuniciranje, postal je nekaj več, preurejen deluje kot nova udarna moč, ki zalije bralca z vseh strani in mu nudi docela plastičen pristop k besedi, s tem pa zarisuje nov pomen tudi poeziji kot eni najčistejših form leposlovja sploh. Matjaž Kocbek je svojo zadnjo knjigo, v katero je zbral triinosemdeset pesniških enot, razdelil na štiri sklope, od katerih prvi morda sploh ne zasluži tega naziva, saj so to pesmi brez osrednje teme, vendar tudi ostali razdelki Pablo Pavle, Vrela sredica in Rob niso docela homogena pesniška tvorba, saj spričo nove, pesniško bogatejše govornice le težko dosega enotnost in tematskost.

Pa saj tega verjetno tudi nočejo, kajti vsaka pesem v Opalnem robu je enota zase, je svet zase, ki je ujet v barvite prisodobne, hitre menjavne situacije, miselne preskoke in zvočne zvone, ki s presenetljivim smislom za dinamiko in postavljanje besed razkrivajo bralcu svet, kakršen je viden samo pesnikom.

Res je. Kocbek do neke mere opušta radikalizem in igranje z besedami, s tem pa že nič koliko krat opljuvani ludizem, ki se nekaterim še vedno zajeda pod kožo, vendar na drugi strani ohranja prav to metodo pesnenja, ki pa zdaj, nekoliko oblačena in oplemenitena, daje tisto presenetljivo poskočnost, živost in iskričnost, s katero se je odlikovala taka poezija.

Kocbekova metaforika noče in tudi ne poskuša slediti normalni logični jezikovni semantiki. Pesnik sprosti svojo domišljijo tako, da motivi po neki novi čudni pesniški logiki sedajo na papir, obenem pa prav ta časovna neomejena in racionalno spreverljena pesniška logika vzpostavlja dinamiko večplastnost, združena z zvočnimi elementi, ki nudijo mikroskopski pogled v človeka kot nosilca sveta. Kocbek morda podzavestno ohranja nekaj ludizma, pravzaprav ga s prefinjenim okusom za mero ohrani toliko, kolikor ga mora imeti vsaka pesem, če noče pasti na nivo pogrešnega posnenja ali didaktične informacije.

Jezik pri tem ni edino sredstvo, s katerim Kocbek vzpostavlja tak odnos do sveta. Zdi se, da je prvinsko povezan z naravo in skozi človeka prinaša ali kaže naravo v povsem drugačni zavezujoči luči. Ne išče pretirano racionalnih razlag za to novo naravo, ampak največkrat z njo živi, v njej uživa ali pa z njo trpi. Tako dobi lepota nekaterih besed popolnoma nov prizvok, ki znova in znova prese- neča. Kocbek bi v tem položaju lahko zašel v idiliko in povelečevanje osamljenosti, kar dandanes največkrat izzvani že kot psovka, z druge strani pa mu grozi popolna hermetizacija in s tem pretirana zaprtost v samo pesnikom lastne sfere.

Vsemu temu se Kocbek izogiba s presenetljivo lahkoto. Njegova idilika, kolikor jo še ostaja v Opalnem robu, ni tista tipična gesta vračanja nazaj k naravi, ko je vse ostalo že odpovedalo. Tako idilika, kot tudi lepota zaradi nove logike in drznih peskokov v sedanjost, dobiva nov in pesniško izredno zanimiv odnos do resnice, za katero se zdi, da je vseskozi še prisotna in nemara tudi boleča.

Nemalokrat se zazdi, da je Kocbek v teh pesmih združil vse čute v en sam, homogen in zato popoln. Vid, tip, vonj, okus in iracionalna intuicija se kažejo kot enotna percepcija, skozi katero pesnik posrka naravo, nato pa jo na papirju spet razgradi na posamezne čute, ki pa so zaradi skupnega dojemanja med seboj zamešani.

Hermetizmu pa se Kocbek izogiba tako, da ne uporablja točno določenega in omejenega slovarja besed. Ne poskuša biti poetičen za vsako ceno, čeprav mu je tudi to do neke mere vodilo pri nastajanju pesmi. V nekaterih pesmih je semantika izrinjena na račun zvočnosti verza, v drugih pa pesnik preseneti z izredno prodorno in dodelano mislijo, ki hoče svojo pripoved izpovedati do konca pa čeprav na račun zvočnosti. Kadar zvočnost zamenja semantiko, navadno pesem izgubi pomen nekakšne zaključene enote, zato pa to vlogo prevzame verz, ki je največkrat izdelan in zaključčen, le redko pa razdrt ali razstavljen in nedorečen.

Vendar je v vseh njegovih pesmih čutiti, da verzi niso samo čista poezija, ki hoče samo peti in zraven povsem pozabiti na vsebino. Kocbek nam hoče pripovedovati, toda ne v nekakšnih abstrakcijah ali teoretičnem podajanju njegovega načina pesnenja. Namesto tega vstopa v njegovo poezijo narava, ki pa ni očiščena ali idealizirana, ampak poskuša zajeti prvobitnost naravnega čutenja.

Čustvo in čutenje sta še vedno gonilna sila poezije, vendar si Kocbek zaradi vsega tega ne zakriva oči in ne sili v nekakšno pesniško abstrakcijo. Sedanjost se enakopravno vključuje in prav zato aktualizira in zaostri pesniško govornico do najvišje možne mere. Kocbek ne poskuša vsiljevati svojega programa, pravzaprav ga sploh ne podaja eksplicitno, čeprav se nekajkrat nameni, predvsem v pesmi: Nedorodne besede in Kaj delaš beseda. Po prvih verzih, ki so namenjeni besedi, svojemu orodju opusti misel, da bi izdal svoj program. Preprosto pusti pesmi, da ta iz svoje strukture in pomen- skosti razloži bralcu, kaj hoče, če je ta seveda pripravljen pesem tako razumeti. Morda je edina pomanjkljivost pesniške zbirke Opalni rob Matjaža Kocbeka razdrobljenost in neenotnost, vendar ima tudi to dejstvo opravičilo, saj je kontinuirano in koherentno ustvarjanje možno le, če lahko v določenih časovnih razmakih demonstriraš svoje delo. Kocbek te možnosti ni imel, zato mu tudi razdrobljenost lahko oprostimo.

Kocbek se torej v Opalnem robu znova vrača na pesniško sceno, obogaten, prenovljen in poglobljen. Sam se zaveda, da je edino, kar še mora doseči, izkustvo in prav ta nam v zbirki tudi ponuja v obilnem številu.

Opalni rob pa dokazuje, kako potreben je radikalen prelom in eksperiment, s katerim danes razpolaga Kocbekova generacija, da se je razbila porajajoča vkalupljenost in ponavljanje starih napevov.

Novo branje Cankarjeve založbe iz Ljubljane — tokrat res za vsakogar nekaj. V višave dviga Ante Mahkota s svojo „Sfingo“ in pri tem ne pozablja poučiti kako se prevozljati z vrvjo, da bi slučajno ne zgrmeli v prepad. Napeti štoriji sledi slovarček pomembnih vzponov, ki bralcu koristijo pri izbiri nedeljskih izletov. Kdor ne pleza pleše, pravi M. Ramovš v monografiji „Plesat me pelji“. Predvidevam, da se bo drevni slovenski ljudski ples kmalu pojavil kot glavni konkurent disco plesom. Vladimir Mušič nas skuša v svoji knjigi „Urbanizem — bajke in resničnost“ prepričati, da se bajke ne rojevajo samo po vaseh, ampak da so tudi nekatera mesta bajna kolobocija in da resničnost pri vsem tem potegne ta kratko. Pavla Štrukelj v knjigi „Romi na Slovenskem“ išče romske družine celo na Gorenjskem in jih skupaj z Dolenjskimi in Štajerskimi popiše in opiše na 220 straneh. Toliko strani je porabila za Slovenske Rome, koliko bi jih šele, če bi med Slovenci iskala cigane. Končno je tu knjiga namenjena našim najmlajšim dramatikom, „Temeljni konflikt Cankarjevih dram“ Primoža Kozaka. Avtor skuša Cankarjeve drame predstaviti kot enoten problemski lok, kar je prvi tovrstni poskus na Slovenskem. Mlade bralce opozarjamo, da v knjigi ne bodo našli skrčenih obnov Cankarjevih dram. Ocenam dveh leposlovnih knjig, pesniških zbirkam Matjaža Kocbeka „Opalni rob“ in Saše Vegri „Konstelacije“ pa odmerjamo nekoliko več prostora.

„KONSTELACIJE“ SAŠE VEGRI

*saša vegri
konstelacije
format 297 mm x 111 mm
47 strani
prinaša 9 konstelacij
vsaka konstelacija obsega devet bralnih enot
s po desetimi vrsticami
v treh horizontalnih in
treh vertikalnih stolpcih
v obliki kvadrata 3 x 3
dimenzionalna slika stanja vsake
konstelacija
trije vertikalni stolpci
tloris —
izhodišče stanj
naris —
izhodiščna stanja v prerezu
armatura —
povezovanje stanj
prinašajo konvencionalne zapise
fragmentarne popise treh stanj
horizontalni zapis predstavlja
preseki vertikalnega v trikrat po treh
trikrat po treh
njegovih točkah
in je tridimenzionalna slika vsake
konstelacije*

*konstelacija
je sašin boj s preračunanostjo sveta
z izmerljivostjo preverljivostjo
z jasnostjo
po kateri se sipajo besede
z izmerljivostjo preverljivostjo
ki se pojavlja med vokali in konzonanti
statistično plastiko*

*konstelacija
je boj v sami konstelaciji
med preračunano zunanjo obliko
raznolikostjo poti razbiranja
in svobodo nejasnosti vsebine
kjer jasnost zunanje oblike napoveduje
poraz sašini želji po nepreverljivosti
a se ta oblika zanika s samo saboj
ker razpira raznolike poti
in se osmeši ob prisotnosti
razdirajočih fragmentov
kozmosa čutnosti ob odsotnosti logosa*

*konstelacija
je struktura
kjer se sinhronost zvija
kjer se sinhronost lomi v spirali
se razvija dinamična stran
kar zmede
kar skal jasnost
kar prežene vonj po jagodah*

*konstelacija
je sekanje kroga
kot najbolj določene omejitve
oblike ki nas s svojo popolnostjo
najbolj obvladuje
je sekanje kroga — spomina
kar zmede
kar skal jasnost
kar prežene vonj po jagodah
sekanje kroga razkriva njegovo sredico
sekanje odpira rane
skozi katere začutimo kri
sekanje je fragment
konstelacija je presek fragmentov
presek fragmentov je prebitje površine
prebitje površine je stik z ontičnim
z znakom mase čutnega
je preboj nabitosti
ki se povečuje ob srečavanju teles
naelektrnosti in statične napetosti
ki se povečuje ob srečavanju teles
naelektrnosti in statične napetosti
ki se povečuje ob srečavanju teles
a se ne izprazni z dotikom
čutnim*

*konstelacija
ni čutnost
a se utaplja v goli čutnosti besed
okleščeni preobteženosti preteklosti
okleščeni patine metafor
ki govore še preden spregovore
je čutnost tkiva besede
je
čččččččččččččččččččččč
je animalna in rastlinska čutnost
je optika luščenja
000000000000000*

*konstelacija
je saša vegri
ki se ne boji virginije woolf
in jo proglasi za TI
kasneje si to ti
ti pa si človek žival dravo in zemlja
in vse kar se izmika logiki konfekcije
je sašin otrok
njen večni motiv
ki prekinja logiko odraslih
prekriva jo s svojo Ingiko čutnosti
da je noč ko sova prestopi
z leve na desno nogo
ki prekinja logiko otrok
ker so odtisnjeni že v materah
preverljivi že v materah
z vgrajenimi sistemi
vse samodejno drsi
se siplje*

*konstelacija
ni ne + ne — dioptrijska*

*ker noče
da bi ji predpisovali mere
kajti mere so odvisne od tistega
kar stoji za njimi
xxx stoji za njimi
xxxxxxxxx za njimi
xxxxxxxxxxx njimi
xxxxxxxxxxxxxxxxxxx*

drapal andrej

FREUD za otroke

POSVEČENO SIGMUNDU F. RESNIČNO ODRASLI OSEBI

TRIBUNIN STRIP V NADALJEVANJU

LUISE ARMSTRONG – tekst
Whitney Darron, st. – risba

PREVEDLA IN PRIREDILA zdenka p. v.

Predgovor za odrasle

DRAGI ODRASLI!

Saj veste: danes, ko se konkurenčni boj začenja že v zibelki, je važno začeti tudi s psihičnim treningom kolikor mogoče zgodaj. K temu spada tudi spoznanje in uporabljanje psihoanalize. Odkar si je Sigmund Freud svojčas izmislil ojdipov kompleks je postal svet mnogo bolj kompliciran – toda to vam lahko pojasnijo vaši otroci. Če pa prebirate ta tekst zaradi vas samih, bi se nad tem morali zamisliti. Freud bi imel gotovo kaj povedati k temu. Na vsak način pazite v tem primeru na to, na katerih mestih se smejete in na katerih ne, in potem premislite, zakaj je vendar tako. Mogoče bo potem kaj bolj jasno.

Predgovor za otroke

DRAGI OTROCI!

Pogosto ste se že vprašali, zakaj je na svetu toliko zmajev, zakaj bi jih včasih najraje razsekali na kosce, in včasih menite, da vas hočejo razsekati na kosce in zakaj včasih sami želite biti zmaj. Ali zakaj se psihoterapevt veseli, če ga imate za zmaja. No in potem: kaj je včasih z mamico in očkom. Na ta vprašanja – in še mnoga druga – vam odgovarja tekst. Da jih prepoznate, so najvažnejši izrazi natisnjeni z velikimi črkami. Ko jih poznate, ste slike razumeli. Potem se vam pravzaprav ne more več mnogo zgoditi.

Toda bodite pri branju previdni. To knjigo so naredili odrasli in odrasli imajo sem in tja nekoliko moten odnos do psihoanalize. Če želite vedeti natančno, je priporočljivo brati „Zbrana dela“.

1 →

To je MAMICA

Če ti ne pusti, da bi se s Suzi igral zdravnik, je OVERPROTECTIVE.

← 2

3 →

To je OČKA

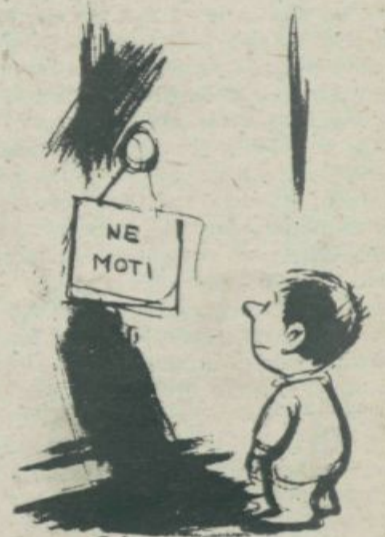
← 4

Tvoje občutke, kadar mamica in očka zakleneta svoja vrata, imenujejo OJDIPOVSKE.

Z mamico spi v isti sobi. To se imenuje VAŽNO RAZMERJE.

5 →

← 6

To pomeni, da tudi ti želiš imeti z mamico takšno razmerje kot očka

7 →

Če o tem veliko razmišljaš, imenuj to ZELJENSKO PREDSTAVO.

← 8

Če na to misliš v spanju, so to SANJE.

Če sesaš palec, namesto da bi na to mislil, se to imenuje KOMPENZACIJA.

9 →

← 10

Če poskušaš imeti razmerje s Suzi in imaš uspeh, se to imenuje ODREAGIRANJE.

11 →

Če poskušaš imeti razmerje s Suzi in imaš smolo, se to imenuje TRAVMA.

← 12

Če zato svojega očka premagaš pri igranju mline, imenuj to ZDRAVA AGRESIJA.

13 →

Če hoče biti zaradi tega bešen, rabi, da je NEGOTOV.